

**AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
FOLKLOR İNSTİTUTU**

AŞIQ MUSA

ƏSƏRLƏRİ

BAKI - 2013

TƏRTİB EDƏNİ: İslam ƏLƏSGƏR
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

REDAKTORU: Elxan MƏMMƏDLİ
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Aşıq Musa. Əsərləri. Bakı, Elm və təhsil,
2013, 148 səh.

Ə 4603000000 Äðèòèè ìÿøð
í-098-2013

© Folklor İnstitutu, 2013

AŞIĞ MUSA

Qədim Oğuz yurdu olan Göyçə mahalında onlarla aşığı yetişmişdir. Onlardan biri də Aşığı Musadır. Öz sazı və sözü ilə məclisləri zینətləndirən bu qüdrətli el sənətkarının həyat və yaradıcılığı layiqincə tədqiq edilməmişdir. 1970-ci ilə qədərki şeir kitablarında və digər yazılarda aşığın 1795-1840-cı illərdə yaşadığı və Göyçənin Qaraqoyunlu kəndindən olduğu göstərilmişdir. Bu sətrlərin müəllifi tərəfindən aparılan araşdırmalar nəticəsində aydın oldu ki, iki-üç cümlədən ibarət olan buradakı fikirlər tamamilə yanlışdır.

Yaşlı adamların, o cümlədən də Musa ilə qohumluqları olan, Göyçənin Zəd kənd sakinləri Cəfərov Müseyib və Cəfərov Qurbanın söyləmələrinə görə, Musanın atası Səfər və əmisi Cəfər gənc yaşlarında, bir çoxları kimi, Qazax mahalının Tatlı kəndindən köçüb, Zəd kəndinə gəlmişlər. Bir müddət burada yaşadıqdan sonra Səfər Zəd kəndinin ağaları ilə yola getməmiş və köçüb, qonşu Ağkilsə kəndində məskunlaşmışdır. Haqqında söhbət açdığımız Aşığı Musa Ağkilsə kəndində dünyaya gəlmişdir. Aşığın neçənci ildə doğulduğu dəqiq deyildir. 1912-ci ildə vəfat edən sənətkarın dəfn mərasimində onun 80 ilə

qədər yaşadığı barədə camaat arasında söhbət gedirmiş. Buradan nəticə çıxarmaq olur ki, o, təxminən, 1830-cu ildə anadan olmuşdur.

Axtarışlar nəticəsində Ağkilsə kəndinin cənubi-şərqindəki qəbiristanlıqda Aşığı Musanın qəbir daşı tapılmışdır. Daşda onun vəfat etdiyi hicri ilə 1331-ci il yazılmışdır ki, bu da indiki tarixlə 1912-ci ilə düşür. Qəbir daşında olan bu yazı təkzibedilməz həqiqəti təsdiq edir.

Saz sənətinə yiyələnən, onu bütün incəliklərinə qədər mənimsəyən Aşığı Musanın ustadının kim olması məlum deyil. Ustad olan bu el sənətkarının bir neçə şeyirdi onun yanında püxtələşmişdir ki, bunlardan biri də Göyçənin Zərzibil kəndindən olan Aşığı Mehralı idi.

Aşığı Musa aşıqlığı ilə yanaşı, həm də yaxşı təsərrüfatçı olmuşdur. Onun bir dəyirmanı da varmış. Qapısında əkdici ağaclar indiyə qədər qalmışdı. Qəbir daşının arxa tərəfində həkk edilmiş cüt (xış) şəkli onun bacarıqlı bir rəncbər olmasına işarədir.

Aşığı Musa yaz və yay aylarında əkinçiliklə məşğul olar, payız və qışda sazını götürüb, el-el, oba-oba gəzər, şənlik məclisləri keçirərmiş.

Aşığı görmüş qocaların, eləcə də Aşığı Talıbın və Aşığı Ağayanın (Aşığı Ələsgərin şeyirdi) demələrinə

görə, Aşıq Musa alçaq boylu, dolu bədənli, enlikürək, “polad kimi sağlam” bir adam imiş. İri bıqlar sifətinə yaraşlıq verirmiş. Başqa aşıqlardan fərqli olaraq, o, belinə qılınc bağlamış. Koroğlu havalarını heç kəs onun kimi oxuya bilmirmiş.

Aşıq Ələsgərdən, təxminən 10 yaş kiçik olan Aşıq Musa ona həmişə ehtiram göstərmiş, birevli kimi yaxın olmuşdur. Əlimizdə olan “Ay üzə-üzə”, “De bir üz-üz”, “Birisin”, “Yüküm”, “Mərd” rədifli şeirləri Ələsgərin eyni rədifli şeirlərinə nəzirədir.

Aşıq Musa öz davranışı ilə də xalq arasında hörmət qazanmışdır. Heç kəsdən qorxub çəkinməyən aşıq qonum-qonşu ilə çox mülayim rəftar etmişdir.

Aşıq Musanın iki oğlu vardı. Böyük oğlu Əli gənc yaşlarında vəfat etmişdi. O biri oğlu İmamqulu Böyük Vətən müharibəsindən 2-3 il sonra dünyasını dəyişdi. Onların da şeir qoşmaq qabiliyyəti vardı.

Yazı-pozu bilməyən Aşıq Musanın yaradıcılığı zəngin olmuşdur. Təəssüf ki, vaxtında yazıya alınmadığına görə, çoxusu itib-batmışdır.

1960-cı ildə axtarıqlar zamanı aşığın nəvəsi, Göyçənin Sarıyaqub kəndində yaşayan Musa Süleymanovdan vərəqlərinin bir hissəsi cırılmış bir dəftər əldə edilmişdir. Dəftərdəki şeirlərin hamısı Aşıq Musanıdır. Lakin onun kim tərəfindən qələmə alın-

dığı məlum deyildir. Yazının latın qrafikası ilə olması göstərir ki, o, 1939-cu ildən əvvəllərdə yazılmışdır.

İndi əlimizdə aşığın 50-dən artıq şeiri vardır. Bunların əksəri qoşma, 8-i gəraylı, 5-i divani, 4-ü təcnis və 4-ü müxəmməsdir.

Son vaxtlar “Aşıq Musa və Mələknisə xanım” adlı bir dastan da meydana çıxmışdır. Bu dastan “Göyçə dastanları və aşıq rəvayətləri” (Toplayanı Hüseyn İsmayılov. Bakı, “Səda” nəşriyyatı, 2001.) kitabında oxuculara təqdim edilmişdir. Dastan haqqında orada göstərilir: “Aşıq Musaynan Mələknisə xanım” dastanını Sarıyaqub kənd sakini Aşıq Musa Ağayar oğlu (65 yaşlı) söyləmişdir. (səh.198,7-ci qeyd). Aşıq Musanın söylədiyi bu dastanı kitaba daxil etdik.

Aşıq Musanın yaradıcılığı çoxşaxəlidir. Müxtəlif şeir şəkillərinə müraciət edən sənətkar müxtəlif mövzularda da gözəl, xoşagələn bədii sənət inciləri yaratmışdır.

Aşıq Musa aşıq ədəbiyyatında məşhur “Nə günahı telli sazın” rədifli gəraylısı ilə şöhrət qazanmışdır. Aşıq sənətindən söhbət açan qələm sahiblərimiz öz yazılarında aşığın bu gəraylısını xatırlamış, ayrısı bəndlərini sitat vermişlər.

Sazı, ümumiyyətlə, aşiq sənətini avam, fırlıdaqçı din xadimlərinin haqsız hücumlarından qoruyan aşiq göstərir ki, sazın, saz çalmağın heç bir günahı yoxdur. Əksinə, saz məclisləri abad edir, qəmli könülləri şadlandırır. Başqa sözlə, saz insana ruhi qida verir. Elə oradaca aşiq, saz çalmağın günah olduğunu iddia edənlərə çox kəskin cavab verir:

Yek şəcər, yek dəmir,
Ara vurmur, yalan demir.
Qazı kimi rüşvət yemir,
Nə günahı telli sazın!?

Aşiq bir-birinə zidd olan iki cəbhəni – saz sənəti ilə onun haram olduğunu deyənlər cəbhəsini qarşılaşdırır. Hansı cəbhənin əməlləri günah sayılmalıdır? Şənlik məclislərinə yaraşlıq verən, insanların könlünü açan, təbiət, insan gözəlliklərini vəsf edən, dinləyiciləri ustadnamələri ilə tərbiyələndirən, onlara mərdlik, qəhrəmanlıq, düzlük, səxavətlik, vətənpərvərlik duyğuları aşılayan saz sənətini, yoxsa saz sənətini haram buyuranların ara vurmaları, yalan danışmaları, rüşvət yemələri, şeytanlıqları, cadu yazmaları, sələmçiliklə xalqı soymaları kimi çirkin əməllərini!? Cavab öz-özlüyündə aydındır.

Mövhumatın çox güclü olduğu, din xadimlərinin “qılıncının dalı da, qabağı da kəsdiyi” bir za-

manda həmin gəraylı sənətsevərlərin dilində əzbər olmuş, aşıqlarımızın repertuarında özünə möhkəm yer tutmuşdur.

Aşıq Musanın yaradıcılığında dövrünün ictimai haqsızlıqlarına qarşı bir etiraz sədası eşidilməkdədir. Zəhmətkeşlərin acınacaqlı həyatı; ağalарın, bəylərin, mülkədarların özbaşınalıqları; çar çinovniklərinin xalqa amansız divan tutmaları, xüsusən “yaz əkinçi, qış dilənçi” olan kəndlilərin keçirdiyi məşəqqətli günlər aşığın hədsiz dərəcədə kədərləndirmişdir.

Bilin, bu yerlərdə ədalət yoxdu,

Heç bilmirəm, kimə gedim dada mən!?

– deyə el nəğməkarı ümidini itirmir, gələcəyə inam bəsləyir, “zimistanın nobahar” olacağını arzulayır:

Olaydı lələzar, açaydı güllər,

Zimistanın nobaharı gələydi.

Aşıq Musanın yaradıcılığında Vətən məhəbbəti çox güclüdür. Təbiətin gözəlliklərindən doymayan; səfəli yaylaqlarını, buz kimi sərin bulaqlarını, ağ sürülərini, ağır ellərini tərifləyən aşıq, qürbət ellərə yönü düşəndə, şənlük məclisləri keçirsə də, yenə kədərlənir, Vətən həsrəti çəkir. Bu cəhətdən onun “Balabançı”, “Dağlar”, “Görüşməyə”, “Göndərrəm” rədifli qoşmaları daha səciyyəvidir. O, qucağında

boy atdığı, havası ilə nəfəs aldığı, doğma yurdu olan Göyçəni yeri gəldikcə tərifləmiş, ona xüsusi bir qoşma da həsr etmişdir. Şeirdə Göyçənin təbii gözəlliklərini sadalamaqla yanaşı, həm də orada yaşayan insanların məhəbbət əhli olmaları, qonağa göstərdikləri hörmət iftixar hissi ilə qeyd olunur;

Hər dağdan ucadı Çalmalı dağı,
Car olur köysündən Qumlubulağı.
Əziz saxlayırlar gələn qonağı,
Dad verir dahana balı Göyçənin.

Aşıq Musanın yaradıcılığında insan gözəlliklərinin təsviri və tərənnümü, məhəbbət motivləri xüsusi yer tutur. O, rast gəldiyi sadə gözəl qız və gəlinləri səmimi bir dillə, pak məhəbbətlə tərifləyir. Bu təriflərdə zahiri gözəlliklə mənəvi gözəllik vəhdət təşkil edir. O, “günəş camallı”, “büllur buxaqlı”, “lalə yanaqlı”, “kaman qaşlı”, “şahmar zulflu”, “sərv boy-lu”, gözəl libaslı qız-gəlinləri həm də mərifətinə, dərdbilənliyinə, sədaqətinə görə tərifləyir. Bu təriflərdə heç bir açıq-saçıq və şit ifadəyə rast gəlmirik. Aşıq ancaq gözəllik aşiqi kimi gözümüz önündə təcəssüm edir. Gözəllərin tərifinə həsr edilən şeirlər içərisində “İndi”, “Dilbər”, “Sinəsin”, “Güllər”, “Sənsən”, “Gülə-gülə”, “Gözlər”, “Maral”, “Gilas” və s. rədifli şeirlər daha çox diqqəti cəlb edir.

Xudam səni nə xoş gündə yaradıb,
Salıb bu cahana ay gülə-gülə.
Gözəllikdə Yusif sənə tay olmaz,
Alıbsan qüdrətdən pay gülə-gülə.

Yaxud:

Camalın aləmi edib münəvvər,
Bundan şərəfətli mehrü mahvaram.

Aşıq Musa gənclərin bir-birinə olan sevgi – məhəbbətlərinin qarşısına bir əngəl kimi çıxan dini ayrışeçkiliyə özünün ciddi etirazını bildirir. Erməni qızı Marala həsr etdiyi müxəmməsində qızın gözəlliyini əlvan boyalarla təsvir edən aşıq, Əsli və Kərəm əhvalatını xatırlayır. O, Kərəmin faciəsini, onun məhəbbət yolunda nə müsibətlər çəkdiyini tam aydınlığı ilə indi dərk edir və iki gəncin bədbəxtliyinə səbəb olan keşişə lənətlər yağdırır:

Lənət gəlsin keşişə,
Aləmdə bir səs elədi;
İki sevgini bir-birdən
Ayırdı, əbəs elədi;
Qız getdi, o vermədi,
Övladıyanan bəhs elədi;
Çəkdi din təsibini,
Kərəmə qisas elədi;

Haqq özü qisas qoymaz,
Ədalət divandı, Maral!

Aşıq Musanın yaradıcılığına nəsihətamiz ruh hakimdir. Bəzən ayrı-ayrı misralarda tərbiyəvi mahiyyət daşıyan fikirlər ifadə edən el sənətkarı, bəzən də üzünü öz könlünə tutaraq ona öyüd-nəsihət verir. Bu nəsihət, əslində, dinləyicilər üçündür. Bu cəhətdən onun “Dilim” rədifli qoşması daha səciyyəvidir. O, adamları tamahkar olmamağa, namərdlərə uymamağa, məclislərdə özlərini mərifətli aparmağa, danışanda az danışib incə mətləblər ifadə etməyə, bivəfa-larla yoldaşlıq etməməyə, sirri möhkəm saxlamağa və digər gözəl insani keyfiyyətlər sahibi olmağa çağırır.

Mənim sözlərimi saxla amanat,
Haqqınnan dost olan tez tapar nicat.
İstəyirsən sərin ola salamat,
Ağlına gələni danışma, dilim!

Yaxud;

“Hər kəs çəkər öz ağlının bəlasın,
Fitnəvü şərlərə qarışma, dilim!”

Şeirə bütövlükdə nəzər saldıqda, aydın olur ki, aşıq “dilim” sözünü iki mənada işlətmişdir. “Ağlına gələni danışma, dilim” deyərkən ağızda olan dil nəzərdə tutulur. “Fitnəvü şərlərə qarışma, dilim” –

deyərəkən aşıq öz könlünə, öz qəlbinə xitab etdiyi aydın olur.

Aşiq Musanın şeirləri bədii sənətkarlıq cəhətcə də maraqlıdır. O da çox zaman aşıq ədəbiyyatında tez-tez rast gəldiyimiz “mah camal”, “dəli könül”, “tuti dil”, “peykan kirpik”, “kaman qaş”, “qaymaq dodaq”, “ay qabaq” kimi sözlər işlətməmişdir. Amma aşıq bunlardan elə istifadə etmişdir ki, ifadə tamamilə yeni görünür.

Bir öpəydim yanağının gülündən,
Usanıb qönçələr, lalələr məndən.

Bədii ədəbiyyatda “lalə yanaq” ifadəsini təkrar-təkrar eşitmişik. Aşiq həsrətini çəkdiyini yanağın gülü lalə deyildir; “lalələr ondan usanıbdır”. Bu gül lalələrdən daha gözəl, daha cazibədar, daha qiymətli bir güldür.

Aşiq mübaliğəli ifadələrə də geniş yer verir.

Ay ağalar, çeşmim yaşı sel oldu,
Çalxanır sonalar ay üzə-üzə.

Dərd-qəmin ağır olduğunu bildirmək üçün aşıq mübaliğədən sənətkarlıqla istifadə etmişdir.

Moc verir sinəmdə eşqin dəryası,
Coşub dalğalanan bəhrü bərim var.

Bu beytdə isə, aşiq, eşqinin, məhəbbətinin böyüklüyündən, gücündən söhbət açmış, onu coşub-daşan dalğalı dənizə bənzətmişdir.

Aşiq Musa şeirlərində məcazlardan geniş istifadə eləmişdir. Bu da şeirin bədii dəyərini artırmışdır.

Ustad aşığın sənət incilərində sözlərin seçilməsi və sıralanması misralarda bir ahəngdarlıq əmələ gətirir. Bəzən təkrar işlədilən hər hansı bir söz ağırlıq törətmir; misraya xüsusi gözəllik verir.

Dəli könül, səndə nələr dolanır,
Biri qışdı, biri payız, biri yaz.
Üç əlamət gözəllərin nişanı;
Biri işvə, biri qəmzə, biri naz.

Yaxud:

Üç şeydir ki, bu otağa yaraşan;
Biri Musa, biri söhbət, biri saz.

Misralardakı heca bölgüsü düzgün gözlənildiyinə görə (4+4+3) bənd gözəl səslənir. Təkrar edilən “biri” sözünün bölgülər arasına düşməsi misralarda axıcı bir ahəng əmələ gətirmişdir.

Aşiq Musanın yaradıcılığında təhlil edilməli məziyyətlər çoxdur.

İslam ƏLƏSGƏR

QOŞMALAR

DİLİM

Dilim, sənə bir nəsihət deyirəm,
Dünyanın malına sarışma, dilim!
Yəqin eylə, ölüm haqdı qabaqda,
Qiyamət oduna alışma, dilim!

Mənim sözlərimi saxla amanat,
Haqqınan dost olan tez tapar nicat.
İstəyirsən sərini ola salamat,
Ağlına gələni danışma, dilim!

Bir məclisə vardın sən ol nöqtəhal¹
Eşidənlər səndən dərg etsin kamal.
Dindirənlər dillən, yoxsa da ol lal,
Hərçayı danışıb gülüşmə, dilim!

Sən uyma namərdə, gördüm səxasın,
İçməynən, zəhr olu mey piyalasın.

---

¹ Nöqtəhal – incə danışılıqlı

Hər kəs çəkər öz ağılının bəlasın,
Fitnəyə, böhtana qarışma, dilim!

Musa eşqə alışmayıb, nə lazım,
Bivəfaynan qonuşmayıb, nə lazım.
Allah özü sir açmayıb, nə lazım,
Sən bildiyin sirri gəl açma, dilim!

GÖYÇƏNİN

Siz eşidin vəsfi-halın söyləyim,
Yaxşı camaatdı eli Göyçənin.
Adamları saf məhəbbət əhlidi,
Cənnətdi çəməni, çölü Göyçənin.

Hər yerdə söylənir Göyçənin adı,
Səfalı yaylağı, qurğu busatı.
Sürüynən erkəyi, ilxıynan atı,
Nə çoxdu dövləti, malı Göyçənin.

Hər dağdan ucadı Çalmalı dağı,
Car olub köysündən Qumlubulağı.
Əziz saxlayırlar gələn qonağı,
Dad verir dahana balı Göyçənin.

Musanın sözlərin eyləyin əzbər,
Yazılsın kitablar cəm olsun dəftər.
Gəzəsən kəndbəkənd, şəhərbəşəhər,
Deyəsən necədi halı Göyçənin.

GÜLƏ-GÜLƏ

Xudam səni nə xoş gündə yaradıb,
Salıb bu cahana ay gülə-gülə.
Gözəllikdə Yusif sənə tay olmaz,
Alıbsan qüdrətdən pay gülə-gülə.

Çətindir ki, müşgül işlər düzələ,
Təbibimsən, gəl yaramı təzələ.
Mən nə deyim sənin kimi gözələ,
Eylədin ömrümü zay gülə-gülə.

Uca boylu, tuti dilli baxtavar,
Sənə qurban malım, mülküm hər nə var.
Aşıq Musa deyər, gül üzlü dilbər,
Sən gətir, mən içim çay gülə-gülə.

YATMIŞDIM, GUŞUMA GƏLDİ BİR SƏDA

Yatmışdım, guşuma gəldi bir səda,
Oyandım, əyləşib bir alişan şah.
Durdum, salam verdim, mən oldum agah,
Dedi: nə yatıbsan, qümbeyi-zinallah?!

Allahın izniylə mənə dur dedi;
Buyurdu Qənbərə: “badə ver”, – dedi.
Şəhadət barmağın tutdu, “gör”, – dedi,
Göstərdi bir cavan, eylədi agah.

Agah oldum, mən görəndə yarımı,
Unutdum ağlımı, hişü səriəni,
Küllü dövlətimi, tamam varımı
Dedi qorxma, qorxma, mənəm Seyfullah.

Seyfullah deyəndə, mən oldum bələd,
O dəmdə payına etdim ziyarət.
Ağıl çıxdı başdan, oldum bitaqət,
Dilimdə dolandı “lailahəilləllah”.

Lailahəilləllah dilimdə bu gün,
Yerlərə ləngərdi, göylərə sütun.
Çəkib Zülfüqarı, aşkar etdi din,
Haqqa dost olana göstərdi irah.

İrahınan gedən bulmaz müşgülü,
Bir ismin “hələta”, bir ismin “Vəli”.
Cəbrayılın ustadısan, ya Əli!
Sirlərini kimsə bilməz cabəcah.

Cabəcah deməkdə haqqa aslansan,
Pərdeyi-hicabda alma bölənsən.
Mehracın yolunda xətəm alansan,
Səni necə əziz xəlq etdi Allah!

Allahın şirisən, özün pürhünər,
Yahu deyib, zikr edərdi Zülfüqar.
Tamaşaya durdu göydə mələklər,
Hüsnündən dərc oldu nuri təcəllah.

Nuru görən ömrü gedər yüz ilə,
Neçə qatar nər-mayası düzülə.

Bir saatda yüz min dəftər yazıla,
Vəsfın boşa gəlməz vallahü billah.

Billahi sənsən vəsfdə aşkar,
Dəstimlə paylanır saqi-yi-kövsər.
Aləmi xəlq edən ya pərvərdiyar,
Səndə rəhm çoxdu, Musada günah.

KÖYNƏKCƏK

Səhər vaxtı zəhmət vermə özünə,
Ay qabaqlı, qələm qaşlı köynəkcək.
Qoyma sabah yeli dəyə üzünə,
Uzun boylu, qara saçlı köynəkcək.

Qaşlarının tağı bənzər mehraca,
Ağ çit tuman gövdəsində alaca.
Sinən bəyaz, məmələrin balaca,
Sərxoş durur xoş baxışlı Köynəkcək.

Musa deyər, ürəyimi əzərsən,
Eşqə düşüb, ömür bağın üzərsən.
Vaxt yetişər bağ içində gəzərsən,
Bahar deyil, hələ qışdı, köynəkcək.

OLA

Gözəli sevəsən cavan çağında,
Alma yanaq, gül buxağı ağ ola.
Doyunca əməsən dilin dodağın,
Zülfü dal gərdəndə bir qucaq ola.

Oturub-duranda bilə mərfəti,
Əlində saxlaya məzə şərbəti,
Yatasan, çəkəsən dünya ləzzəti,
Uzana gecələr, gec sabah ola.

Dərdini anlaya, qədrini bilə,
Əlində məhraba, istəkan silə.
Alçaqdan danışa, ucadan gülə,
Geyinə, sallana, damaq çağ ola.

Şeyda bülbüllərin ötüşən çağı,
Qolundan tutasan, gəzəsən bağı.
Ağzına salasan qaymaq dodağı,
Öpəsən, qucasan gen qabaq ola.

Musa deyər, ləbləri qənd yaxşıdı,
Boyu uca, zülfü kəmənd yaxşıdı.
Bu sözlərin yeri xəlvət yaxşıdı,
Alt-üstü ləmpəli bir otaq ola.

VARMI

Ala gözlü, uca boylu şahzada,
Şah sənsənmi, səndən qeyri şah varmı!?
Səni sevən malı neylər dünyada,
Qaşlarından özgə qibləgah varmı!?

Boyun görən keçər candan sərbəsər,
Dilim bir dəryadı, sinən bir dəftər.
Camalın aləmi edib münəvvər,
Bundan şərəfətli mehrü mah varmı!?

Qamətin hüsnünə qıldım ibadət,
Qaşların tağına edim ziyarət.
Zülfünün muyundan qurulsa Sirat,
Günahkar Musaya bir irah varmı!?

DƏLİ KÖNÜL, SƏNDƏ NƏLƏR DOLANIR

Dəli könül, səndə nələr dolanır,
Biri qışdı, biri payız, biri yaz.
Üç əlamət gözəllər nişanı,
Biri işvə, biri qəmzə, biri naz.

Coşqun çaylar kimi qaynadım, doldum,
Hayva tək saraldım, gül kimi soldum.
Gedərikən üç gözələ tuş oldum,
Biri qarı, biri gəlin, biri qız.

Qürbət eldə kimdi halım soruşan,
Ağ üzündə qoşa xal verir nişan.
Üç şeydir ki, bu otağa yaraşan,
Biri Musa, biri söhbət, biri saz.

GÜLLƏR

Başına döndüyüm, ay mələkzadə,
Gözəllər içində növrəstə Güllər.
Eşqin şərabından oldum fəramuş,
Rəhm eylə mən yazıq sərməstə, Güllər!

Pərvanəyəm, eşq ataşın məndədi,
Məhşərədək yanar, keçməz, candadı.
Gözəllikdə neçə nişan səndədi,
Boyundu qüdrətdən bir bəstə, Güllər.

Gözüm açdım, mail oldum bir gülə,
Bir bülbülü həmrəh gördüm bir gülə.
Dərd qoymadı yazıq Musa bir gülə,
Nə sağ demək olmaz, nə xəstə Güllər.

DÜŞDÜK

Mən sizə söyləyim, duran cavanlar,
Bu səfərdə əcəb tufana düşdük.
Dörd tərəfi aldı qarlı dumanlar,
Maral bulağında borana düşdük.

Bad fərman gətirib, elədi tüğyan,
Çaşdırdı yolları, dolandıq hər yan.
Bir ləhzədə zülmət kəsildi cahən,
Orda qırılmağı gümana düşdük.

Musanın dərdindən siz olun agah,
Bir daşa yoldaşım gətirdi pənah.
Üz tutduq Xudaya, biz tapdıq irah,
Yüz yol “İlah” dedik, amana düşdük.

DAĞISTANDA

Ay arıflər, gəlin sizə söyləyim,
Gətirir bağçalar bar Dağıstanda.
Gül gülü çağırır, çiçək çiçəyi,
Alma Dağıstanda, nar Dağıstanda.

Dolandım çox yeri, mahalı gördüm,
Məhəbbət əhlidi, vəfalı gördüm.
Ha yana üz tutdum, səxalı gördüm,
Könlün nə istəsə var Dağıstanda.

Hər dağdan ucadı Alvızın¹ dağı,
Çar tərəfdən axır kövsər bulağı.
Çox etdim orada toyu, yığnağı,
Namus Dağıstanda, ar Dağıstanda.

Gözəlləri dəstə-dəstə gəzirlər,
Ay qabağa siyah tellər düzürlər.
Baxanda Musanın canın üzürlər,
Seçəydi özünə yar Dağıstanda.

---

¹ Alvız - Elbrus

BALABANÇI

Mən heç öz dərdimi çəkə bilmirəm,
Dolanır zamana çaş, balabançı.
Bu tərlən ovundan keçə bilmirəm,
Töksə də gözümdən yaş, balabançı.

Sən Vətənə namə yaza bilmirsən,
Düşüb yad ellərdə gəzə bilmirsən.
Mən ilə qürbətə dözə bilmirəm,
Mən olmuşam bağıri daş, balabançı.

Musa yanır bir dildarın ucundan,
Canlar alan işvəkarın ucundan.
Məni öldürsələr yarın ucundan.
Sən bizim ellərə qaç, balabançı.

VAR

Ay ağalar, gəlin sizə söyləyim,
Unutmam, dilimdə bir əzbərim var.
Mən deyim sözümün sağın aşıkar,
Açılmış sinəmdə bir dəftərim var.

Gördüm bu dünyanın zövqü səfasın,
Oxudum dərşimi, çıxdım hecasın.
Anladım hürufun məddi-mənasın,
Yerbəyer dərş verən irəhbərim var.

Musayam, sözümün budur mənası,
Hər yana şox salır qəlbin nidası.
Moc verir könlümdə eşqin dəryası,
Coşub dalğalanan bəhrü bərim var.

MƏNƏ DİLBƏR

Qız, belə gəzməyin aşırı öldürür,
Telindən tel ayır sat mənə, Dilbər!
Sinəm nişanadı, ağrımaz bədən,
Atırsan yay-oxun at mənə, Dilbər!

Bar-ilahi belə gözəl sağ olsun,
Cilvələnsin bəxti, günü ağ olsun!
Həsərət ölsəm, qoy sinəmdə dağ olsun,
Belə tənbehləri tut mənə, Dilbər!

Musa deyər bu sözləri o dona,
Mən müştəqam o libasa, o dona.
Alışsın oymağın, düşsün od ona,
Əgər ki, sən desən “get” mənə, Dilbər!

EYLƏYİR

Bozmolladan baxdım dağlar başına,
Gördüm bulud göydə fəqan eyləyir.
Baxırsanmı sən qəzanın işinə,
Boran yolu kəsib tüğyan eyləyir.

Dağların başını duman alıbdı,
Görünməz irahlar qarda qalıbdı.
Dedim ki, vaxtımız tamam olubdu,
Bad fərman gətirib, tufan eyləyir.

Musa deyər, kimlər gələr sorağa,
Kim nə bilir biz gəlmişik bu dağa.
Yıxılıb yoldaşım, durmur ayağa,
Özünü bir daşa mehman eyləyir.

İNDİ

A bimürvət, mən ha səndən ötəri
Düşmüşəm çöllərə, sayılam indi.
Can çıxdı cəsəddən, sən aşkara göz,
O mah camalına mayılam indi.

Leyli-Məcnun kimi bəlaya tuşam,
Mən sənin dərdindən Vətənsiz quşam.
Mey ki içməmişəm, niyə sərxoşam,
Əməm ləblərindən, ayılam indi.

Sənsiz bu dünyada gəzmək əbədi,
Ruhum gedib, cismim quru qəfədi.
Bu dərdü möhnətin Musaya bədi,
Öldürürsən, öldür, qayılam indi.

İNDİ

Ay ağalar, gəlim sizə söyləyim,
Mən istərəm bu meydanda nər indi.
Sinəmin dəftərin izhar eyləyim,
Arif olan ər gərəkdi, ər indi.

Sevdaı sərində eşqin havası,
Yandırır cismimi onun nidası.
Çalxanır könlümdə eşqin dəryası,
Boylama ki, dərinlərdən dərinə.

Aşiq Musa dərsin alıb bir pirdən,
Mətləbi zəbərçəd, kalamı dürdən.
Gözləri cananı görəndə hərdən,
Ağlı çaşır, tab eyləmir sər indi.

SİZ İNDİ

Gündoğan tərəfdən əsən badlar,
Eləməyin bu boranı siz indi.
Açılsın gədəklər, görünsün yollar,
Sakit edin bir tufanı siz indi.

Yandırmayın bu boranın oduna,
Yetən yoxdur fəryadına, dadına.
And verirəm bir Allahın adına
Eləməyin nahaq qanı siz indi.

Həmişə dilimdə eylərəm əzbər,
Tufanda, boranda sənsən irəhbər.
Yetiş dadımıza, Xızır peyğəmbər,
Ol Musanın pasibanı siz indi.

GƏLƏYDİ

Xaliqu-ləmyəzəl edəydi imdad,
Həsərət gözümlə intizarı gələydi.
Olaydı laləzər, açaydı güllər,
Zimistanın novbaharı gələydi.

Baharın havası əridə qarı,
Açıla çeşmələr, axa suları .
Oynaya buludlar, yağdıra barı²,
Dərya kimi dalğaları gələydi.

Açıla dağların hər cür laləsi,
Bənövşənin ətri, zövqü səfəsi.
Moc verir könlümdə eşqin dəryası,
Coşqun çaylar kimi carı gələydi.

Göyərə bağçada süsən sünbüllər,
Ətrafında gəzə şeyda bülbüllər.
Uzana tənəklər, açıla güllər,
Bağban istədiyi barı gələydi.

---

² Bar (baran) – yağış.

Pünhanda dərşimi veribdi uşad,
Göstərib yerbəyer, eyləyib bələd.
Virana könlünü eyləyən abad
Bir Musanın ümidvarı gələydi.

MƏN

Bilin, bu yerlərdə ədalət yoxdu,
Heç bilmirəm, kimə gedim dada mən.
Sızıldaşır yaram, təbibim yoxdu,
Bayqu kimi eyləyərim səda mən.

El içində bəxti qara mən oldum,
Mansır tək çəkilən dara mən oldum.
Dərd əlindən hazar para mən oldum,
Səbəb nədi, heç düşmürəm yada mən?

Musanın könlünə düşübdür güman,
Pünhan qaldı sözüm, olmadı bəyan.
Dadıma çatınca ədalət divan,
Tabım yoxdu, alışacam oda mən.

MƏNDƏN

Gecə-gündüz ahu kimi mələrəm,
Yetişirmi sənə nalalar məndən?!
Fərhad olub, dağı-daşı dələrəm,
Hürküşür göllərdə sonalar məndən.

Mən nə desəm, sən incimə dilimdən,
Sübhə kimi aləm yatmaz ünümdən.
Bir öpəydim yanağının gülündən,
Usanıb qönçələr, lalalar məndən.

Musa deyir, bu sözümdən küsmə sən,
Təbib olub, qədəmlərin basmasan .
Öz əlinlə yaralarım açmasan,
Öldürər, qurtarmaz yaralar məndən.

OLMAZ

Bir gözəl görmüşəm Göyçə elində,
Yüz min gözəl ona bərabər olmaz.
Yüz min əbrü kaman gəlsə behiştədən
Bunca əbrü kaman mütəbər olmaz.

Göz baxanda doymaz belə ceyrandan,
Görsə ixtiyarlar, çıxar imandan.
Yanaqları şölə verir hər yandan,
Ərş üzündə belə bir qəmər olmaz.

Musa gəldi, kəndlərində qalmadı,
Şirin canın eşq oduna salmadı.
Heç yaşınıb bizdən, yaşmaq almadı,
Bir belə ev yıxan bəxtəvər olmaz.

TƏRLAN

Tovuz kimi sıǵal verib özünə,
Düzübsən telini qabaǵa, Tərլan!
Behiştde bəstənmiş bir cüt lalanı
Xudam bəxş eləyib yanaǵa, Tərլan!

Nə gözəl yaradıb barı xudaya,
Kırpıqlərin oxudur, qaş bənzər yay.
Ölümcül xəstələr gələr şəfaya,
Bir yol üzün sürtsə buxaǵa, Tərլan!

Halı olsan bir Musanın halından,
Doymaq bilmir sənın mah camalından.
Əmən ölməz ləblərinin balından,
Qənd əzilib dilə, dodaǵa, Tərլan!

OVÇU

Kamil ovçu daldalandı pünhana,
Gözləyir ki, gəlsin maralı ovçu.
Düzəldib xədəngin qurdu nizama,
Gətirsin nişana maralı ovçu.

Biz müştəqiq sona kəklik səsinə,
Yaxşı ötür bir-birinin bəsinə.
Ovçu, ovun gəldi bərəlgəsinə,
Qoymaynan addasın maralı, ovçu.

Qulaq asın siz Musanın səsinə,
Hər kəs də aşıqdi öz peşəsinə.
Marallar hürküsdü güllə səsinə,
Qaçırtdı əlindən maralı ovçu.

DAĞLAR

Eşidin, dərdimi sizə söyləyim,
Düşmüşəm Vətəndən aralı, dağlar!
Aynım açılmadı, üzüm gülmədi,
Bu qürbət ellərə varalı, dağlar!

Yay fəslində ellər sizdə yaylayır,
Bənövşəni dərib dəstə bağlayır.
Ovçu gəlib bərəlgəsin ovlayır,
Dolanıb axtarır maralı, dağlar!

Musa deyər, lalələrin açılısın,
Süsən sünbül buxağına saçılısın.
Car olsun çeşmələr, suyun içilsin,
Ötüşən kəklikli, sonalı dağlar!

DAĞLAR

Mən gedirəm, halallaşaq, ayrılacaq,
Görmüşəm sizlərdə vəfani, dağlar!
Gəzdim, gəşt elədim çəməngahını,
Sürdüm çox zövq ilə səfani, dağlar!

Üç ay köysünüzdə yaylayır ellər,
Oxuyur kəkliklər, ötür bülbüllər.
Açılır min cürə ətirli güllər,
Xəstə burda tapar şəfani, dağlar!

Musanın qüribətə bu gedən çağı,
Göründü gözünə Çalmalı dağı.
Gözəllər yığnağı Sandıq bulağı,
İçənin bal dadır dahanı, dağlar!

GETDİ

Bir ah çəkdim, sinəm üstə dağ düşdü,
Dilimin hər yana sədasi getdi.
Bağban öldü, bağ pozuldu, gül soldu,
Şövqlü könlümün həvəsi getdi.

Yay fəslidi yaylaqları görməyə,
Çeşmə üstə səfaların sürməyə.
Bənövşə açılıb, onu dərməyə
Gözəllərin neçə dəstəsi getdi.

Aşığı Musa yenə düşdü gümana,
Kirpiyi peykandı, yerişir qana.
Bimürvət oxuna qoydu nişana,
Yaraladı, cismim xəstəsi getdi.

GƏLDİMİ

Başına döndüyüm, a Nərgiz xanım,
Məclisinə qeyri-canan gəldimi?
Sənə qurban olsun bu şirin canım,
Qəddi mina, qaşığı kaman gəldimi?

Könlüm çox istəyir, uzaqdır aram,
Çətín bu yaradan mən də qurtaram.
Loğmansız xəstəyəm, qurtarmaz yaram,
Söylə görüm həkim Loğman gəldimi?

Öz adım Musadı, mən bəxti qara,
Heç bəndə düşməsin belə azara.
Bulunmaz, dərdimə qılınmaz çara,
Söylə görüm, dərdə dərman gəldimi?

GÖRÜŞMƏYƏ

Könlüm pasıbandı səri-kuyində,
Səni arzulayır, yar, görüşməyə.
Gecə-gündüz fikri-xəyalım budur,
Çox çəkirəm intizar görüşməyə.

Xaliqu-ləmyəzəl eyləyə nüsət,
Gəzə ortalıqda şirin məhəbbət.
Açıla nabahar, biz çəkə ləzzət,
Gətirə bağçalar bar görüşməyə.

Aşiq Musa deyər ay nuri-didar,
Məhəbbət aləmi canda var havar.
Qəlbim yada salıb eyləyir qubar,
Ümidim bir haqqa var görüşməyə.

SƏNSƏN

A bimürvət, soruşmadın halımı,
Artıran möhnəti, məlalı sənsən.
O süzgün baxışın alır canımı,
Sərəfraz dağların maralı sənsən.

Mail oldum ağ sinənin ağına,
Girəydim qoynuna – Cənnət bağına.
Əl ataydım Şamamanın tağına,
Dağıdan fikrimi xəyalı sənsən.

Musa deyər, mənəm bəxti qaralı,
Dərmandı xəstəyə ləblərin balı.
Səni sevən neylər dövləti, malı,
Malı, mülkü cahü cəlalı sənsən.

O GÖRÜKƏN DAĞLAR SİZİN DAĞLARDI

Başına döndüyüm, a Nərgiz xanım,
O görükən dağlar sizin dağlardı.
Fikirim, xəyalım, elmim, gümanım,
O görükən dağlar sizin dağlardı.

Atuçan, Daşlıçay, Çiçəkli, Lilpar,
Qoy deyim yerbəyer, dinarbədinər.
Yanında görünən künbəzli minar,
O görükən dağlar sizin dağlardı.

Gəzib o yerləri, Musadır halı,
Sədrinin yaylağı, Əyrinin yolu.
Çimən tamaşalı Düşəlgə gölü,
O görükən dağlar sizin dağlardı.

SİNƏSİN

Tər köynəkdə qızıl düymə, yaxalıq,
Gərdiş edir o dildarım sinəsin.
Yetir mətləbimə məni, ya xalıq,
Öpüm, qucum nazlı yarın sinəsin.

Gözüm qaldı boynundakı bağlarda,
Nazlı yar yaramı açar, bağlar da.
Fağır bülbül nalə çəkir bağlarda,
Gül köysünə söykər xarın sinəsin.

Yandırdı cismimi büryan eylədi,
Ala gözlər bağrımı qan eylədi.
Peykan kirpikləri şan-şan eylədi,
Musa təki kamandarın sinəsin.

SULTAN

Bir gözəlsən, tək gəlibsən dünyaya,
Qaşları qüdrətdən qaralı Sultan!
Camalın şöləsin bənzətdim aya,
Əgər alim görsə, saralı, Sultan!

Səni sevən neylər dövləti, malı,
Huşu başdan gedər, çaşar xəyalı.
Düşər bu çöllərin olar abalı,
Ölənədək gəzər yaralı, Sultan!

Eşitginən sən Musanın sözünü,
Həsət çəkər, bir də görə üzünü.
Mən sevmişəm sənə ala gözünü,
Sərəfraz dağların maralı Sultan!

TƏCNİSLƏR

DE BİR ÜZ, BİR ÜZ

Arif olan, diqqət elə, fəhm elə,
Qövr elədi yaram de bir üz, bir üz.
Fələk saldı məni hicran xəstəsi,
Yatıram yan yerdə de bir üz, bir üz.

Yaralıyam, çətin qallam bu yaza,
Ərz eləyəm, dərdi-dilim, bu yaza.
Yetir xəbərimi gərdən bəyaza,
Görünsün gözümə de bir üz, bir üz.

Aşığı Musa, səni dərd az alımı?
Görüm düçar olsun dərdə zalımı!
Dərmansız xəstədən dərd azalımı?
Loğman tək deyirəm de bir üz, bir üz.

SİN AYƏ BİR-BİR

Sin surədi, sin sənadi, sin kalam,
Oxunur Quranda sin ayə bir-bir.
Müxənnətə qənim olsun sin kalam,
Atar tənə oxun sinayə bir-bir.

Sin – aldım dərşimi, sinə yetirdim,
Sin – əyildi qəddim, sinə yetirdim,
Sin – sənini əlindən sinə yetirdim,
Sin – Seyraqub salar sinə, ayə, bir-bir.

Sin – Musanın sin pənahı, sini sən,
Sin – qəddimə qismət elə sini sən,
Sin – buyurdun İrəsula sini sən,
Sin – gətədi Cəbrayıl sin ayə bir-bir.

AY ÜZƏ-ÜZƏ

Ay ağalar, çeşmim yaşı sel oldu,
Çalxalanır sonalar ay üzə-üzə.
Mərd sözünü deyər mərdü mərdana,
Namərd saxlar sözün ay üzə, üzə.

Nazlı dilbər əldə tutub nə saqı,
Dərd çəkənin nə bimarı, nə saqı.
Ala gözlər mana elər nasaqı,
Kər baxır ömrümü ay üzə, üzə.

Aşığı Musa deyər, yetibdi dərdim,
Məni bu qürbətə atıbdı dərdim.
Səksəni, doxsanı ötübdü dərdim,
İndi də yetişib a yüzə, yüzə.

BİRİSİN

Bir gün üç gözəlin seyrinə vardım,
Könül sevdi gözəllərin birisin.
İkisi dərirədi guli-nərgizi
Bilməm niyə qəm çulğamış birisin.

Tər buxağın ətri vurur neçəyə,
Bir saatım sənsiz dönər necə ayə!
Yar isminə xətm olunur neçə ayə,
Biri mimdik, biri mundu, biri sin.

Bu gün məclisimiz nə aydın oldu!
Ay qalxdı ucaya, nə aydın oldu.
Musa, Kamalından nə aydın oldu?
Biri elm, biri eylik, biri sin.

DİVANİLƏR

MƏRD

Xaliq özü Məhəmmədə
Göndərdi Quranı mərd.
Yüz on dörd əziz surəni,
Otuz cüz ayanı mərd.
Heç kimsədən bakım yoxdu,
Sığınmışam Sübhana.
Mən atanın mərd oğluyam,
Gəzirəm meydanı mərd.

Hər kimə ki mən “can” dedim,
Canı canda görmədim.
Xudada olan kərəmi
Bəninsanda görmədim.
Atasına kəc baxanı
Bir məkanda görmədim;
Nəzər saldım sağa, sola,
Dolandım hər yanını mərd.

Qafil olam, Aşıq Musa,
Kim qalacaq dünyada;
Uca könlün alçaq saxla,
Havalanma ziyada.
Cəhənnəmin maliklərin
Gündə yüz yol sal yada.
Bağışlanar günahların,
Gəl eylə tabanı mərd.

YÜKÜM

Ustadımdan dərş almışam,
Mim, əlif, daldı yüküm.
Dürrü qumaş çəm etmişəm,
Yaşıldı, aldı yüküm.
Mətahım eyi mətahdı,
Neylim yoxdu bazarı,
Əgər söz isbata keçsə,
Xeyli iqbaldı yüküm.

Yığılısın mərdanələr
Məclisi xoş eyləsin;
Mərd gərək mərdin yolunda
Sərin peşkaş eyləsin.
Bu gün saqi məclisidi,
İstəyən nuş eyləsin;
Abi-kövsərdən götürmüşəm,
Eyni zülaldı yüküm.

Həqiqətdən dərşim aldım,
Mərifətdən halıyam;
Təriqətdən dərş almışam,

Şəriəti tanıyam.
İsmimdi Aşiq Musa.
Şahi-Mərdan quluyam.
Xirdarı var sərf eyləsin,
Gör nə cəlalı yüküm.

YÜKÜM

Hikmətindən bağlanıbdı,
Dürrə misaldı yüküm.
Nə alan var, nə də satan,
Cavahir, ləldi yüküm.
Hər kim mənə cəng eyləsə,
Eylərəm cəngü cədl.
Dost yolunda can verərəm,
Böylə xəyaldı yüküm.

Cəng eyləyən tez eyləsin,
Qoy ucaldaq biz avaz.
Dayanmışam bu meydanda
Əlimdə sədəfli saz.
Həm uzağam, həm yaxınam,
Həm dərinəm, həm dayaz.
Həm şirinəm, həm acıyam,
Dəymişdi, kaldı yüküm.

Təvəkkül ol, aşiq Musa,
Sığın qadir sübhana.
Cuşa gəlib dərya dilim,

Dalğalanır hər yana.
Qadibilən igidlərə
Sərin qurban mərdana.
Qadirbilməzlər yanında
Çıx uzaq yoldu yüküm.

QALMADI

Ey fələk, sənin cövründən
Xanu xavan qalmadı.
Neçə danəndələr getdi,
Mətləb qanan qalmadı.
Çoxlarının baharını
Döndərdin zimistana,
Pozuldu bağı-bənövşə,
Soldu gülşan qalmadı.

Hər kimə ki, şərbət verdin,
Tez zəhrimar eylədin;
Zülmünən yıxdın evini,
Taxtını tar eylədin.
Beş gün xoşbəxt olanların
Sonun bimar eylədin.
Nə xəstələr şəfa buldu,
Nə də Loğman qalmadı.

Kim ilə dostluq elədin,
Söylə görüm, başa-baş?!
Qəzəbindən xof elədim,

Didəm verdi qanlı yaş.
Sümüyümə lərzə düşdü,
Cismimdə yandı ataş.
Qəhrinə baş əyməkdən
Musada can qalmadı.

ƏLİF

Ey könül, qafil olma
Kim mehribandı əlif
Nə ərəzdi, nə mürəkkəb,
Sirri nihandı əlif.
Bir qətrəyə nəzər salsa,
Dərya, ümmandı əlif.
Bizi yoxdan var eylədi
Sladı ruyi zəminə;
Həmi aşkar, həmi yəqin,
Həmi pünhandı əlif.

Qüdrətindən başa gətədi,
İnsi, cinni, nar, niran,
İbtida Adəmə kimi
Xəlq eylədi neçə can.
Quran gəldi Məhəmmədə,
Möminlər tapdı iman.
Nə cismədi, nə cövhərədi,
Laşərikdi, laməkan
Kalamı isnad buyurur,
Əzimi-şandı əlif.

Qafil olma, Aşığı Musa,
Şirindi dünya malı;
Uyma gözəllər şövünə,
Tərk eylə bu xəyalı.
Puli-Sirat qabaqdadı,
Cəhənnəm qılı-qalı.
Dilindən dəftər yazılır
Hər bir kəsin amalı;
Pünhan sirlər aşkar olur,
Böylə divandı əlif.

MÜXƏMMƏSLƏR

MARAL

Mən səni görəndən bəri
Halım pərişandı, Maral!
Ləblərin şəhdi-şəkər,
Xəstəyə dərmandı, Maral!
Açılıb qoynun içi,
Bağı-gülüstandı, Maral!
Pərvanə cismin oduna,
Alışiban yandı, Maral!
Dərdbilməz naqis dedi,
Dərdbilən inandı, Maral!

Ala gözlərin görəndə,
Oldum mehriban sənə mən.
Gəl əyləş məclisimdə,
Eləyim dövrən sənə mən.
Bir saat otağında
Olaydım mehman sənə mən.
İxtiyar özündədi,

Nə deyim qurban sənə mən.
Qıymıram mal deməyə,
Can sənə qurbandı, Maral!

Kərəmi belə etdiniz,
Döndü İsaya, bəsdimi!?
Məscidi tərək elədi,
Girdi kilsaya, bəsdimi!?
Ağladı, dəxil düşdü,
Turi-Səmaya, bəsdimi!?
Qurana atdı oda,
Yandırdı aya, bəsdimi!?
Zülüm ərsə dirək oldu
Asmana dayandı, Maral!

Lənət gəlsin Keşişə,
Aləmdə bir səs elədi.
İki sevgini bir-birdən
Ayırdı, əbəs elədi.
Qız getdi, o vermədi,
Övladıynan bəhs elədi.
Çəkdi din təsibini,
Kərəmə qisas elədi.

Haqq özü qisas qoymaz,
Ədalət divandı, Maral!

Sən bir tərsa qızısan,
Əlif qəddim dal elədin.
Yıxdın könlümün sarayın.
Gör necə xəyal elədin.
Şəfa üçün mən xəstəyə
Ləblərini bal elədin.
Göyçəli Aşıq Musanı
Dərdindən abdal elədin.
Əl mənim ətək sənin,
Ölürəm, amandı, Maral!

GİLAS

Camalın görəndən bəri
Olmuşam divana, Gilas!
Siyah telin ay qabaqda
Gör nə əsir yana, Gilas!
Zülfünün bircə muyu
Dəyər bu cahana, Gilas!
Üzün görüb ayrı düşən
Qalır yana-yana, Gilas!
Sallanışın xanım kimi
Layiqsən sultana, Gilas!

İlahi bir xəlq eləyib,
Sənin kimi gözəl hanı?!
Qadirbilən qiymət verər,
Ay qız, sənsən gövhər kanı.
Endirib saya salmadın
Ağanı, paşanı, xanı.
Qıya baxdın, canım aldın,
Xəstə etdin mən cavanı,
Dağıtdın könlüm şəhrini,
Elədin viran, a Gilas!

Musa tərifi desin,
Eşidən eləsin əzbər.
Camalını hər kim görsə,
Yəqin olar sinədəftər.
Hurimisən, pərimisən,
Demək olmaz sənə bəşər.
Buxaqından ətir gəlir
Hesab elə müşkü ənbər.
Xəstələrə şəfa verər,
Eləyər cavan, a Gilas!

PƏRİ

Qaşlarının tağını
Bənzətdim kamana, Pəri!
Bəşərliyinə təəccübəm,
Düşmüşəm gümana, Pəri!
Hanı bizim bu mahalda
Sənin kimi can, a Pəri!
Molla, Seyid görsə üzün
Güc verər imana, Pəri!
Bir görüşən, ayrı düşən
Çəkər əlaman, a Pəri!

Bu gözəl peyda olub
Azərbaycanda təzə,
Afərin zənburuna,
Bal bəsləyib şanda təzə.
Mələklərin camalını
Görürəm insanda təzə.
Gəzmişəm, bulmamışam
Mislin Dağıstanda təzə.
Qazax, qırğız, çeçen, çərkəz
Telinə heyran, a Pəri!

Mən sənin bərabərin
İran, Turanda görmədim.
Gəncədə, Qarabağda,
Şəki, Şirvanda görmədim.
Xoy, Səlmas, Marağa,
Təbriz, Tehranda görmədim.
Nə ərəbdə, nə əcəmdə
Nə Alosmanda görmədim.
Qarşıya gözəl sürə,
Bəlkə, Gürcüstan, a Pəri!

Gələndə yüz nazınan
Az qalır ki, canlar ala.
Sallanıb sığal verir.
Ay qabağa, mah camala.
Al yaraşır, şal yaraşır.
Gərdəninə qəddü dala.
Sən ki qardaşım qızısan,
El düşməsin kəc xəyala;
Qocaldıb Aşığı Musanı
Bu çarxı-zamana, Pəri!

SAMAVAR

Mən səni çox sevirəm,
Bilirsən halım, samavar!
Bir əyləş məclisimdə,
Cahü cəlalım, samavar!
Dağılsın qüssə, qənim,
Dərdü mələlim, samavar!
Həmi taxtım, həmi baxtım,
Həmi iqbalım samavar!

İçindədir abu ataş,
Hamı durub tamaşana.
Çoxlarına mehribansan,
Odur gəlibsən xoşuma.
Bir istəkan çay verməsən,
Ağlım gələrmə başıma!?
Min tümən gəlirim olsa,
Çaşar xəyalım, samavar!

Başında durub çaynikin,
Ətrafında var istəkan.
Özü xasdı, bölməsi xas,

Bir nişanı zər istəkan
Saz çalım, məclisimdə
Gəzdirsin dilbər istəkan.
Bəlkə, bir az şəfa tapa
Bu xəstə canım, samavar!

Samavarım, sən coşanda,
Ətrafında yar dolanır.
Özü zər, libası zər,
Qəddi qələmkar dolanır.
Çox çəkir o zəhmətin,
Buxağında tər dolanır.
Bundan artıq söz deməyə
Yoxdu kamalım, samavar!

Bil ki, sənsiz gün keçirməz
Hər kəsin ki, ilacı ar.
Padişahdan bəyə kimi
Hamının ehtiyacı var.
Samavar dövrünün açıb,
Görün necə xəracı var.
Mən sənə peşkaş elərəm
Dövləti malım, samavar!

Musa tərifini deyir,
E sid n gəlsin b hsin .
Qumru kimi zikr el rs n
Valeh olmuşam səsinə.
 irkinl r xəcalət çəksin,
G lm sinl r məclisinə.
Qoy sənə qulluq eləsin
Bir gözəl xanım, samavar!

GƏRAYLILAR

NƏ GÜNAHI TELLİ SAZIN

Məclisləri abad eylər
Nə günahı telli sazın!?
Məlul könüllər şad eylər,
Nə günahı telli sazın!?

Yeki şəkər, yeki dəmir,
Ara vurmur, yalan demir,
Qazı kimi rüşvət yemir,
Nə günahı telli sazın!?

Fikrini vermir qələmə,
Zülüm eləmir aləmə.
Pulunu vermir sələmə
Nə günahı telli sazın!?

Yoldan çıxıb, yolun azmır,
İblis kimi ara pozmur.

Molla kmi cadu yazmır,
Nə günahı telli sazın!?

Musa vəsfın söylər saza,
Ruh verir gəlinə, qıza.
Oxşamayır kələkbaza,
Nə günahı telli sazın!?

GƏZDİRİR

Mənim yarım bu məclisdə
Dolanıb cağı gəzdirir.
Özü təzə, əldə məzə,
Eyvan, otağı gəzdirir.

Ləbləri məni məst elər,
Kirpiyi cana qəsd elər,
Dəri bənövşə dəst elər,
Büllur buxağı gəzdirir.

Rubəndini üzdən açmaq,
Xoşdur onunla danışmaq.
Bəxtəvər başına, başmaq,
Gültək ayağı gəzdirir.

Musa vəsfən söylər saza,
Eşidən gəlsin avaza.
Yanaqları güldən təzə,
Qaymaq dodağı gəzdirir.

KƏKLİK

Baharın gülşən çağında
Nə oxursan, sona Kəklik!
Avazın gəldi xoşuma,
Yaşayasan sən, a Kəklik!

Kəklik məskən salıb daşa,
Sürmə çəkib gözə, qaşa.
Bu dövrənin yetməz başa,
Ovçu gəldi, sən, a Kəklik!

Musa söz deyər bəsinən,
Kəklik ötür həvəsinən.
Elə oxudun səsinən,
Cuşa gəldi sənə, Kəklik!

GÖZLƏR

Könlüm gəzib, çox dolanıb,
Sən gətirdin dilə, gözlər.
Əcəb xoş gündə yaranıb,
İnan, yoxdu belə gözlər.

Cismimdəki eşq ataşı,
Sızıldayır bağrım başı.
Selə dönüb eynim yaşı,
İrəhm eylə, ala gözlər.

Qədəm basıb dur gəl bəri,
Biz çəkməyək dərdü səri.
Açılsın könlüm dəftəri,
Səs yayılsın elə, gözlər.

Hamı qınar, deyər nahaq,
Ovçun mənəm, durma uzaq.
Deyib-gülək axşam-sabah,
Nəyçün gedir yola gözlər?!

Qonubdur Musanın meyli,
Dərdim yenə artdı xeyli.
Edib Məcnun, olma Leyli,
Salma məni çölə, gözlər.

BİR GÜN

Könül, ara dostlarını,
O da səni gəzər bir gün.
İki mirqəzəb əyləşib,
Xeyir-şəri yazar bir gün.

Ey yükü tunc olan kimsə,
Nağdısı verc olan kimsə,
Nütfədən kəc olan kimsə,
Doğru yoldan azar bir gün.

Yazıq Musa eylər dilək,
Bu qəm bizi qoymaz gülək.
Demədimmi çarxı-fələk
Bu dövranı pozar bir gün.

OLDU

Ay ağalar, ay qazılar,
Görün mənə nələr oldu!?
Hücum etdi qəm ləşgəri,
Bağrım didər, dələr oldu.

Dursan gedək güllü bağa,
Bülbüllər qonur budağa.
Məcnun olub düşdüm dağa,
Yoldaşım ahular oldu.

Sən batırdın qəmə, yasa,
Ləblərindən mənə busa.
Həsretindən yazıq Musa
Daha çətin gülər oldu.

SULTANIM

Bir bivəfa yar ucundan
Yetişdim cana, sultanım.
Du çeşmi-xumar ucundan
Düşdüm zindana, sultanım.

Üzündə qoşa xalını,
Əmim ləblərin balını.
Bir də görsəm camalını,
Gəlləm imana, sultanım.

Mən olmuşam bəxti qara,
Gül meylini verməz xara.
Rəhmin gəlsin, yetir yara, –
Yazıq Musana sultanım.

MƏN GEDİRƏM, HALALLAŞAQ

Mən gedirəm, halallaşaq
Gözləginən, yar, yolları.
Küsülüsən, gəl barışaq,
Açgınan qulac qolları.

Bu səfərim Dağıstandı,
Bir yanı Təkə türkmandı.
Gəlməyimə çox gümandı,
Dəyişdirmə xəyalları.

Gəzərəm Şəki Şirvanı,
Altı ay verrəm vaxtı tanı.
Musanın qaşu kamanı,
Eyləməyən fəqanları.

DEYİŞMƏ

AŞIQ MUSA VƏ ƏLİ³

Əli

Ata, sən gedirsən qürbət ellərə,
Unutma Vətənu xana, yazgınan.
Əgər qasid gəlsə sənin yanından,
Namə göndər mən cavana, yazgınan.

Aşiq Musa

Başına döndüyüm, gülüzlü oğul,
Döndərmə bağrımı qana, göndərrəm.
Eşitsən sözümlü, eylərəm nağıl,
Yönüm düşsə hansı yana, göndərrəm

Əli

Nə qədər axtarsan qərib elləri,
Çıxartma qəlbindən biz bülbülləri.

---

³ Əli-Aşiq Musanın oğlu

Salgınan yadına şirin dilləri,
Keçirtmə həftəni sana, yazgınan.

Aşıq Musa

Bir danışın görüm, təzə bülbüllər,
Qumru tək açılıb oxuyan dillər.
Unutmam adınız, eylərəm
Keçirtməm həftəni sana, göndərrəm.

Əli

Əlinin sözünü eşitsən əgər,
Ey nuri-didarım, istəkli pədər,
Gəlib-gedənlərdən naməni göndər,
Xəstə könül gəlsin cana, yazgınan.

Aşıq Musa

Ey Musanın çeşmi-nuri-didarı,
Mən deyim yerbəyer, eşidin barı.
Pozmaram heç zaman əhdi, ilqarı,
Səfər etsəm nə məkana, göndərrəm.

Əli

Pədəri-mehriban, ey nuri-didar,
Gözlərəm yolunu, ata, mən sənin.
Nökərəm necə ki, canımda can var,
Gözlərəm yolunu, ata, mən sənin.

Sən gedəndə, intizaram dalınca,
Gecə-gündüz yol gözlərəm gəlincə,
Yalvarram Allaha ta sübh olunca,
Gözlərəm yolunu, ata, mən sənin.

Əlinin də qəlbi gəlibdir coşa,
Eşidin, qardaşlar, edin tamaşa.
Bu uzaq səfərin yetincə başa
Gözlərəm yolunu, ata, mən sənin.

AŞIQ MUSA İLƏ MƏLƏKNİSƏ XANIM DASTANI

USTADNAMƏ

Bəd əsildən, pis nəsildən törəyən
Qürur edər, heç məkana sığışmaz.
Zatı xəbis özün verər büruzə,
Həddən çıxar, yol-ərkana sığışmaz.

Saxta sikkə satan şeylər bazarı,
Öz əliylə özü qazar məzarı.
Tülkü tək xəlvətə düşsə güzarı,
Bəyəm deyib, biyabana sığışmaz.

Kamaldan boş kasadan da boş olar,
Pis əməli özü üçün xoş olar.
Himarın sülfülən diraz guş olar,
Qışqıranda bil pünhana sığışmaz.

Olmaz nə ədəbi, nə də anlığı,
Məclisə yaraşmaz burun, qulağı,
Mey içməyə qəbul deyil dodağı,
Eşşək başı zər fincana sığışmaz.

Dostun arasında yaman qandırır,
Yalandan and içir, həm inandırır.
İvnənin hiyləsi mahal yandırır,
Üfunəti bu cahana sığışmaz.

Bivəfada doğru, düz ilqar olmaz,
Müxənnətdə namus, qeyrət, ar olmaz,
Namərddə, nakəsdə etibar olmaz,
Mərdin adı hər nadana sığışmaz.

Bir Aqıl ölməklə şair azalmaz,
Bir gül açılmaqla bahar, yaz olmaz.
Qurbağa quş olmaz, toyuq qaz olmaz,
Ala qarğa gülüstana sığışmaz.

Ustadlar ustadnaməni bir deməz, iki deyər,
biz də deyək iki olsun.

Yaxşı oğul yaxşı adın ucaldar,
Mərfətsiz, bihünər pür kamal olmaz.
Sərf edən ömrünü doğru yollara
Doğru yol gedənə gəc zaval olmaz.

Dərs alıb oxusan elmin taparsan,
Şirin dillə sınıq könül yaparsan.

Əgər işin kökdən düzgün aparsan,
Düzlük olan yerdə qilü-qal olmaz.

Pis dəmirdən yaxşı silah yaranmaz,
Nakəs, nadan pis əməldən usanmaz.
İşarət etməklə mətləbi qanmaz,
Nəsihət eşitməz, əhli-hal olmaz.

Yaxşı ad qazanan dünyada ölməz,
Şad olmaz, zalımın sonrası gülməz.
Halal maya halal əldən üzülməz,
Özgələr malınnan sənə mal olmaz.

Aqil nəsihətin söylə müxtəsər,
Qanana şərbətədi, qanmaza zəhər.
Hər ağacda meyvə, bitgidə şəkər,
Hər çiçəkdə zənbur üçün bal olmaz.

Ustadlar ustadnaməni iki deməz, üç deyər,
biz də deyək üç olsun, düşmənin ömrü puç olsun.

Könül, hər yetənə eşqin yetirmə,
Bivəfadan sənə yar ola bilməz.
Əyrilər düz ilən zidd olur müdam,
Bir kasada odnan qar ola bilməz.

Ariflər axtarar, tapar tayını,
Özünə dost tutmaz qəlbi xayını.
İtirər duz-çörək haqqı-sayını,
Bəd əsildə namus, ar ola bilməz.

Ustaddan dərslər alan heç olmaz naşı,
Dosta kəc baxanın uçalmaz başı.
Sərraf yüz bəzəsə qiymətsiz daşı,
Tanınar cövhəri zər ola bilməz.

Ərəb at artsa da əslin itirməz,
Hər çiçəyin ətri gülə yetirməz.
Ulğun kökü hərgiz meyvə gətirməz,
Söyüdü şaxında bar ola bilməz.

Aqıl geşt eylədi, gəzdi hər yanı,
Təcrübədə seçdi yaxşı, yamanı.
Namərdin süfrəsi, nakəsin nanı,
Hər zaman səxada var ola bilməz.

Mənim əzizlərim, sizə kimdən danışım, kim-
nən xəbər verim; Naxçıvanlı Miriş Sövdəgərdən.
Miriş Naxçıvanda hörmət izzətinnən tanınmış beş
kişidən biri idi. Günlərin bir günü iki nəfər yaxın
adamını çağıraraq dedi:

– Eşitmişəm Göyçənin Ağkilsə kəndində Aşığıq Musa adında yaxşı bir aşığıq var. Toyumuz lap bir ay da geciksə, gərək onu tapıb gətirəsiniz. Özü-nüz bilirsiniz ki, mənim dünyada Reyhandan baş-qa heç bir övladım yoxdu. Əhd eləmişəm ki, onun toyunu göyçəli Aşığıq Musa keçirsin.

Miriş kişinin tapşırığınnan həmin adamlar Göyçəyə yola düşdülər. Onlar getməkdə olsunlar, indi görək Miriş kişi gözünün ağı-qarası bircə balasını kimə verir.

Miriş kişi var-dövləti başından aşıb-daşan bir sövdəgəriydi. Bir gün o Araz qırağı kəndlərdə mal satıb, mətah alırdı. Gördü cır-cındır geyinmiş bir uşaq divarın dibində yatıb. Miriş sövdəgərin uşağa yazığı gəldi. Yaxınlaşıb onu oyatdı. Gördü bu on üç-on dörd yaşında bir oğlan uşağıdı. Soruşdu:

– Oğlan, kimsən, nə karəsən, niyə burada yatıbsan?

Oğlan cavab verdi ki, əmi, heç kimim yoxdu, yetiməm. Sövdəgər xəbər aldı ki, oğlum, atan, anan ölüb? Uşaq dedi:

– Əmi, mən atalı-analı yetimlərdənəm. Özüm də buralı deyiləm. Türkiyədənəm. atamı tutub sür-

günə göndərdilər. Atam gedəndən sonra qardaşlarım, bacılarım, bir də mən analıq yanında qaldıq. Ögey ana bizə gün vermədi. Mən də zülm-zillətdən tənğə gəlib bir gün Araz çayını üzüb bu tərəfə keçdim. İki ilə yaxındır ki, bu kəndlərdə dilənib bir təhərnən başımı saxlayıram. Bir tikə çörək tapsam yeyirəm, tapmasam da Allah umuduna dolanıram.

Miriş sövdəgərin uşağa yazığı gəldi. Onu bilirik ki, Miriş sövdəgərin bir qızdan başqa heç bir övladı yoxuydu. Miriş sövdəgər belə qərara gəldi ki, elə yaxşı oldu, bu uşağın burada heç kimi yoxdu ki, sonra ona sahib çıxa. Apararam, mal-qarama, ev eşiyimə göz-qulaq olar. Bir də axı mən aynan-ılənə evdə olmuram. Böyüyər, ailəmə qulaq hayanı olar. Nə qədər olmasa kişi tayfasıdı. O, bu minvalla uşağı evinə gətirdi. Ona bir dəst yaxşı paltar tikdirdi. Arvadına da tapşırıldı ki, uşağa yaxşı baxsın. Bu gündən uşaq sövdəgərin evində şad-xürrəm ömür sürməyə başladı. Onun qanacağı, mərifəti, boy-buxunu, qəddi-qaməti dillərdə dastan oldu. Tezliklən o, tay-tuşları arasında sayılıb-seçilən igidlərdən birinə çevrildi.

Aradan beş il keçdi. Mürşid adlı bu oğlanı hər yerdə barmaxnan göstərməyə başladılar. Sövdəgər də, arvadı da ona öz doğma balası kimi baxırdılar.

Günlərin birində Miriş kişi arvadını yanına çağırıb dedi:

– Arvad, özün bilirsən ki, bizim bircə qızımız var. Gəl onu verək Mürşidə. Qoy elə qızı ev gəlini olsun. Bizdən sonra da var-yoxumuza sahib olsunlar. Ər-arvad Reyhanla Mürşidin də razılığını öyrənib toya hazırlaşmağa başladılar. Bu arada Mürşid sövdəgərdən xahiş elədi ki, əmi, bəlkə atam sürgündən qayıdıb. Həm də mənim orada qardaşlarım, bacılarım, əmim, dayım, qohumlarım var. İcazə versən, adam göndərərək onları da toya çağırırlar.

Miriş kişi bu fikrə can-başla razı oldu. O, Türkiyəyə adam göndərdi. Bütün qohumları müş-tuluqlayıb toya dəvət elədilər.

Mürşidin atası da qayıtmışdı. Bu xəbərdən o da çox sevindi. Onlar da o tərəfdən toya gəlməyə hazırlaşdılar. Bu tərəfdən də Miriş sövdəgər Aşıq Musanın dalınca adam gözdərmişdi. Həmin adam-

lar gəlib gördülər ki, Aşıq Musa evdə yoxdu. O, Kəlbəcərə toya getmişdi. Üç gündən sonra Aşıq Musa evə qayıtdı. Qonaqlardan hal-əhval tutub onların gəlişinin səbəbini öyrəndi. Bir-iki gün dincələndən sonra onlar Naxçıvana yola düşdülər. Toy başlandı. Həm Mürşidin qohum-əqrabasının tapılması, həm də onun toyu camaatı yaman sevindirilmişdi. Odu ki, Miriş kişi elə bir şadyanalıq elədi ki, hələ Naxçıvan camaatı belə toy görməmişdi. Yeddi gün, yeddi gecə yeyib-içib şənləndilər. Axır ki, toy qurtardı. Aşıq Musa Göyçəyə yola düşmək istədi. Ancaq Türkiyədən gələnlər razı olmadılar. Mürşidin atası Musaya çox xahiş, minnət elədi ki, gərək Mürşidin əmisi oğlu Mərdanın da toyunu sən eləyəsən. Amma Aşıq Musa getmək istəmədi. Bildirdi ki, xeyli vaxtdı toylarda olmuşam, evdən-eşikdən nigaranam. Eldən-obadan xəbər-ətərim yoxdu, gedim evdə bir az dincəlim.

Aşıq Musa nə qədər çək-çevir elədisə, gələnlər əl çəkmədilər. Onlar çox yalvar-yaxardan sonra axır ki, aşığı Türkiyəyə getməyə razı saldılar. Beləliklə, Aşıq Musa da onlardan birlikdə Türkiyəyə yola düşdü. Mürşidin atası aşıq Musanı sara-

ya bənzər gözəl bir evə dəvət elədi. Həmin evin qabaq tərəfində də eynilə buna bənzər gözəl bir ev tikilmişdi. Bu da Mərdanın nişanlısıgilin eviydi. Elə ki, qız eşidib bildi ki, onların toyuna aşıq gəlib, onlara baxmaq üçün güləfirəngiyə çıxdı. Bu zaman balabançı Novruz Musaya işarə elədi ki, dön bir belə bax. Musa dönüb qıza baxanda elə bildi ki, doğrudan da günəş bu tərəfdən çıxıb. Gözəl, nə gözəl! Elə bil ərşdəki qılmandı. Qaşlar kaman, kirpiklər ox olub adamın ürəyinə sancılır. Yaxası cənnət bağının qapısı kimi açıq, qolları durna qanadı, sifəti bədirlənmiş ay... aşıq gərək buna tərif desin, rəssam gərək bu gözəlliyi kətana köçürsün. Tanrı gör nələr yaradırmış, ilahi! Aşığın o tərəfə çox baxdığını görən oğlanlardan biri onu başa saldı ki, o qız indi toyu olan Mərdanın nişanlısıdır. Musa bir yanında oturan Mərdana, bir də güləfirəngidən məlul-məlul baxan qızın pərişan halına baxıb aldı görək nə dedi:

Səhər-səhər zəhmət vermə özünə,
Ala gözlü, qələm qaşlı köynəkcək.
Əsər badi-səba dəyər üzünə,
Yarın qalar gözü yaşdı, köynəkcək.

Yanaqlar al, əllər şümşad, boy uca,
Ağ çit tuman köbəsində alaca.
Sinən bəyaz, məmələrin xırdaca,
Sənə baxdım, ağlım çaşdı, köynəkcək.

Musa deyər, yoxsa candan bezarsan?
Qıya baxıb şirin canım üzərsən.
Vaxtı gələr bağ içində gəzərsən,
Bahar deyil, hələ qışdı, köynəkcək.

Musa oxuyub qurtarandan sonra qız öz razılığını bildirib onları evə dəvət elədi. Qızın işarə ilə onları evə dəvət elədiyini görəndən aşiq iki barmağını yuxarı qaldırdı. Bundan sonra qız əlinin birini yuxarı qaldırdı. Bunları görəndən cavanlar bərk şübhələndilər. Onlar soruşdular ki, aşiq sən o qızın niyə him-cimnən danışsın? Aşiq Musa cavab verdi ki, o bizi öz evlərinə dəvət eləyib. Mən iki barmağımı tutdum ki, balabançıynan mən gəlim, yoxsa hamımız? O da beş barmağını göstərdi ki, beşiniz də gəlin. Daha niyə şübhələnirsiniz? Durun hamımız birlikdə gedək. Onlar hamısı qızın dəvət etdiyi otağa getdilər. Qız aşiqlərin halını xəbər alıb yornux maral kimi kənardan onlara tamaşa eləməyə baş-

ladı. Musa gördü ki, qız çox bikeflədi. Düşündü: yəqin ki, qızın oğlana meyli yoxdu. Onsu da Musa çox yerdə fələyin belə kəç işlərini görmüşdü. Ona görə ürəyi tab gətirməyib görək qıza nə dedi:

Xudam səni nə xoş gündə yaradıb,
Salıbdı cahana ay gülə-gülə.
Gözəllikdə heç kim sənə tay olmaz,
Alıbsan qüdrətdən pay gülə-gülə.

Çətindi ki, müşgül işlər düzələ,
Təbib sənə, gəl yaramı təzələ.
Mən nə deyim qədir bilməz gözələ,
Elədi ömrümü zay gülə-gülə.

Uca boylu, tuti dilli baxtafar,
Sana qurban malım, mülküm hər nə var.
Aşıq Musa deyər gül üzlü dilbər,
Sən gətir biz içək çay gülə-gülə.

Qız aşığa razılıq eləyib, onlar üçün gözəl pür-rəngi çay dəmlədi. Sonra da aşıqnan gələn qonaqlara çay süzüb onları da çaya dəvət elədi. Bu zaman həmin qızın nişanlısı Mərdan Aşıq Musaya: aşıq, sən

gələn yollara qurban olum, – deyə öz minnətdarlığını bildirdi. O Aşiq Musanı qucaqlayıb dedi:

– Beş ildi ki, bir-birimizə nişanlıyıq. Bu günə qədər hələ kəlmə alıb kəlmə verməmişik. Ancaq mən bu gün öz nişanlığımın dəmlədiyini çayı içib, bişirdiyi xörəyi yedim. Bundan sonra Aşiq Musa düz yeddi gün, yeddi gecə Mərdanın toyunda çalılıb-oxudu. Yeddinci gün gördülər ki, Axund Qulamnan Molla Vəli buraya gəlir. Toy sahibləri onları yuxarı başa keçirib, yaxşı bir yerdə əyləşdilər. Ortağa çay-çörək gəldi. Bu vaxt toybəyi Mərdan xahiş elədi ki, bir yaxşı hava çal, oxu, qoy axund Qulamnan Molla Vəlinin kefləri açılsın. Axund Qulam gördü ki, bu cavan aşiq sazı döşünə basıb çalmağa başladı. Tez qışqırdı:

– Məlun oğlu, məlun bizi günaha batırma. Şeytan sənətinə uyan camaata tugi lənət.

Musa onun sözlərinə fikir verməyib, oxumağını davam elətdirdi. Axund sıçrayıb sazı Musanın əlindən almaq istədi ki, yerə vurub qırsın. Musa cəld tərənib sazı əlindən buraxmadı. Axundnan molla bir oldu, Musa tək. Onlar xeyli ortalıqda sazı o tərəfə bu tərəfə çəkişdirdilər. Camaat gördü

ki, bir az da belə getsə, böyük dava olacaq. Tez aralığa girib axundu başa saldılar ki, axund, bura yas yeri deyil, toydu. Toyda da çalıb oxuyarlar. Axund Qulam daha da qəzəbləndi. Yenə də Musanın üstünə qışqırdı ki, füzul oğlu füzul, aşırısan nəsən, tez mağardan çıx. Musa gördü yox, axundnan molla əl çəkmir dedi:

– Axund, eşit bir-iki kəlmə söz deyəcəm. kim payını götürsə mağardan çıxacaq.

Aldı Musa:

Məclisləri abad eylər,
Nə günahı telli sazın?
Məlul könüllər şad eylər,
Nə günahı telli sazın?

Töycüsün qatmır qələmə,
Zülüm eləmir aləmə.
Pulunu vermir sələmə,
Nə günahı telli sazın.

Yeki şəcər, yeki dəmir,
Ara vurmur, yalan demir.
Qazı kimi rüşvət yemir,
Nə günahı telli sazın?

Yalan demir, yoldan azmır,
İblis kimi ara pozmur.
Molla kimi cadu yazmır,
Nə günahı telli sazın?

Musa vəsfin söylər saza,
Eşidən gələr avaza.
Axund deyil, əhdin poza,
Nə günahı telli sazın?

Axund Qulam çıxmaq istəyəndə Molla Vəli dedi ki, hara çıxırsan? Bu dünənki uşaqdı, ağzından süd iyi gəlir, qoy bunun qabağına elə bir daş dığır layım ki, heç yerindən tər pənə bilməsin. Axund sevinib mollaya işarə elədi ki, amandı bunu bir təhər camaatın içində biabır et, yoxsa el içində hörmətdən düşəcəyik. Hər ağzının sözünü danışa bilməyən deyəcək ki, Arazın o tərəfindən gəlmiş bir aşiq Axund Qulamnan Molla Vəlini bihörmət eləyibdi. Axund Qulamın sözlərindən qeyzə gələn Molla Vəli bir bağlamaynan Musanı bağlayacağına əmin olub alır görək nə deyir:

Aldı Molla Vəli:

Aşıqsansa gir meydana, gəl elə dövrən görək,
Qammırsansa oxu, öyrən, urufatdan qan görək.
Bulunmadı bu dünyada nə bir dərman, nə çara,
Tapılmadı dərдинə bir nəfər Loğman görək.

Aldı Aşiq Musa:

Fələk, sənə əlləşməyə bir belə meydan görək,
Tut əlimi fürsət ola xak ilə yeksan görək.
Əyyuba saldın yara, atdılar səhralara,
Tapılmadı dərdlərinə bir sənə dərman görək.

Aldı Molla Vəli:

O kimiydi həmdəm oldu, daldı qəm dəryasına?
O kimiydi töhvəsini verdilər anasına?
O kimiydi hardan gəldi, de bir kəsin yasına,
Açıla hər mənası, qalmaya pünhan görək.

Aldı Aşiq Musa:

Nuşirəvan gör nə halda girdi qəm dəryasına,
İsgəndərdi vəsiyyətin göndərən anasına.
Yomənhudan Yaqub gəldi taxtı Nadir yasına,
Özü durdu namazına ol sirri sübhan görək.

Aldı Molla Vəli:

Kal ilə əlləşənin gərək özü kal ola,
Bacarmasa danışmaya əlif qəddi dal ola.
Buraxmaram yaxına dərdi qəmin bol ola,
Hamı bizə baş endirib gətirsin iman gərək.

Aldı Aşıq Musa:

Qəzəbimdən qorxmursanmı birdən qovğa qal olar,
Məhşər günü qıl körpüdə dilin tamam lal ola.
Dözə bilməz qabağında yüz Urustam Zal ola,
Dərdi dilim yazmaq üçün bir əsr zaman gərək.

Aldı Molla Vəli:

Molla Vəli, bilirsənmi aşığı səni edər xar,
Onun neçə fırlıdağı, min cürə hiyləsi var.
Gəl şeytana qulluq etmə, bu sənətdən ol kənar,
Aşıqlara qismət olmaz, öləndə Qurban gərək.

Aldı Aşıq Musa:

Həm Kərimdi, həm rəhimdi, həm də min bir adı var,
Şahi-Mərdan, Şiri Yəzdan qoy özü versin qərar.
Musa deyər, cəhənnəmdə yeriniz var mollalar,
Sizdən sorğu-sual alan Sahibi Zaman gərək.

Məclisdəki camaat aşığın biliyinə, bacarığına heyran qaldı. Amma Qulamnan Molla Vəli camaatın içində biabır olduqlarınan yaman pərtiydilər. Ona görə də məclisi tərk edib aradan çıxdılar. Bir yandan axundnan mollanı bağlaması, bir yandan da camaatın “bərəkallah oğul aşıq belə olar”, – deməsi Musanı daha da coşdurdu. O çalib oxuduqca hamı valeh olurdu. Musa məclisdə dövranı davam etdirməkdə olsun, sizə kimdən xəbər verim Axund Qulamdan. Axund Qulamın bir qardaşı oğlu varıydı. Adına Qoçaq Qılman deyərdilər. Qoçaq Qılmanın adı bütün Osmanlıyı, Türkünə, İrənı götürmüşdü. Onun adı gələndə bəylərin, xanların kürkünə birə düşərdi. Qardaşı oğlunun qoçaqlığına güvənən Axund Qulam oradan birbaşa Qoçaq Qılmanın yanına gəldi. O əhvalatın birinin üstünə də beşini qoyub Qılmana danışdı. Toyda bir cavan aşığın onları bağlamasını, el içində xar eləməsini Qılmana nağıl elədi. Özü də dönə-dönə tapşırırdı ki, oğul gərək sən onu qanına qəltan eləyəsən. Onun meyitini ata-anasına peşkaş göndərməsəm, bu papaq mənə haram olsun. Əmisinin bu sözləri Qoçaq Qılmanı lap dəli

elədi. Hələ indiyəcən əmisinin qabağından dillənən olmamışdı. Bir az asıb-kəsəndən sonra dedi:

– Əmi, lap arxayın ol, sabah mən özüm onnan haqq-hesabı çürüdəcəm.

Sabah açıldı, üzünüzə xeyirli sabahlar açılınsın. Qoçaq Qılman Xudavərdilərə adam göndərdi ki, halı olun görək həmin aşırıq ordadımı? Xəbər gəldi ki, onlar xoruz banından qabaq Qaraxan mahalına yola düşüblər. Qoçaq Qılman əhvalatı dürüst biləndən sonra on nəfər də başına yığıb Aşırıq Musanın dalınca yollandı. Qılman öz dəstəsiyənən kəsə yolla gəlib Musagilin gəldiyi yolun bəndərgahını kəsdi. Aşırıq Musa bir azdan yoldaşlarınınan gəlib çatdı bəndərgaha. Bəndərgahdan keçmək istəyirdilər ki, Qoçaq Qılmanın dəstəsi onların qabağını kəsdi. Hələ onlar gəlməmişdən Qoçaq Qılman yoldaşlarına demişdi ki, əgər o aşırıq qorxaq adam olsa, onun canını buradaca alacam. Yox, əgər mərd adam olsa, bilirsiniz mənim mərd adamdan xoşum gəlir, ona heç nə eliyəsi deyiləm. Elə ki, Qılman Aşırıq Musanın qabağını kəsdi. Baxıb gördü ki, Aşırıq Musa boylu-buxunlu bir oğlandı. Zalım oğlu elə bil xudavəndi aləmin qüdrət qələmindən

çıxıb Atın üstündə qoç Koroğlu kimi oturub cəsərətən Qılmana baxır. Bu zaman Qılman Aşıq Musaya hədə-qorxu gəlməyə başladı ki, qılıncı sal, özün də atdan yerə düş.

– Qardaş, igid adam el aşığına toxunmaz, – deyə Musa cavab verdi.

Musanın belə mülayim cavab verdiyini görəndə Qılman bir az da ucadan qışqırdı.

– Aşıq, atdan düş, özün də qılıncı sal. Əgər dediyimizi eləməsən, onda sana aşıqlığı göstərərək.

Musa gördü ki, bunlar qışqırdıqca balabançı, Novruz da, onları toya aparən adam da atdan düşüb atları qaçaqlara vermək istəyirlər. Onsuz da Musanın səbri tükənmişdi. Novruzgili də belə görəndə qanı bərk qaraldı. Odur ki, atın başını hər-ləyib Qoçaq Qılmanın qabağında dayandı. Dedi:

– Qardaş, görürəm ki, on nəfərsiniz. Onu bilin ki, yüz nəfər də olsanız mən nə at verən deyiləm, nə də qılınc. Kişisən, gir meydana. Yanımdakı iki nəfər də indidən siz tərəfə keçir. On iki siz olun, bir də mən. Allahı çağırıb çəkərəm qılıncı. Ya Allah sizə verər, ya da mana.

Qılman baxıb gördü ki, bu doğrudan da qanının qorxan adama oxşamır. Odur ki, Musanın mərdliyini belə yoxlamaq üçün keçdi hər bə-zor-baya:

Qılman:

Çox da havalanıb aşığam demə,
İgidsənsə gör meydanda döş indi.
Yaxşı yerdə gəlib düşdün cəngimə,
İtər ağlın, huşun olar çaş indi.

Aşıq Musa:

Yalnız görüb nə durubsan yoluma,
Görünərəm gözlərinə beş indi.
Qeyzə gəlib qılinc alsam əlimə
Cəmdək düşər, dığırlanar baş indi.

Qılman:

Qılinc çəkər dörd elərəm gözünü,
Anan, bacın bir də görməz üzünü.
Canın allam, sındıraram sazını,
Ələnməsə gözlərindən yaş indi.

Aşıq Musa:

İsgəndər tək suvar ollam yəhərə,
Baxarsan igiddə olan hünərə.
Koroğlu tək coşub çəksəm bir nəərə,
Lərzə gəlir bu dağ, dərə, daş indi.

Qılman:

Tutaram yolları, bağlaram bəndi,
Ataram boynuna indi kəməndi.
Gətir ver əlinlə özün səməndi,
İstəmirsən, di yəhərdən aş indi.

Aşıq Musa:

Aldanma dünyanın şövkət-şanına,
Şir gərək bulansın şirin qanına.
Ər igid lazımdır nər meydanına,
İstəyirsən vuraq başa-baş indi.

Qoçaq Qılman baxdı ki, yox, bu aşığın heç
tükü də tərpənmir. Hədə-qorxuya hədə-qorxuynan
cavab verir. Öz özünə dedi:

– Gəl özünü isnad ver, bəlkə ad-sanından
çəkinə. Yox, əgər, bu sınaqdan da çıxsa, daha bun-
nan heç bir işim yoxdu.

Qılman:

Tanıdırsan sən adımı, sanımı,
Mərd meydanda əsirgəməm canımı.
Aləmlər alışar tutsam yönümü,
Başın gedər, qalar cəsəd, leş indi.

Aşıq Musa:

Nərə çəkib üz çevirsəm meydana,
Baxmaram sultana, baxmaram xana.
Dağ, dərə, çöl-çəmən boyanar qana,
Qoymam qala daş üstündə daş indi.

Qılman:

Adım Qoçaq Qılman qoy deyim tanı,
Gəzmişəm ərəbi, farsı, osmanı.
Mərd igid yolunda qoyaram canı,
Əl tutaq gəl olaq biz qardaş indi.

Aşıq Musa:

Adım Aşıq Musa, Göyçə mahalım,
Dar ayaqda dəyişərmi heç halım.
Bac almışam, bac verməyə, ay zalım,
Danışırısan, gəl danışaq xoş indi.

Qılman irəli yeriyib Musa ilə əl tutdu. Onlar əhd-peyman bağlayıb elə buradaca qardaş oldular. O, Aşıq Musanı yoldaşlarınnan evə gətirib böyük bir ziyafət düzəltdi. Dost-tanış hamısı yeyib-içib sabahın gözü açılanacan əyləndilər. Bildiyimiz kimi Musanı Qaraxan mahalında gözləyirdilər. Bunu yada salan Musa Qoçaq Qılmandan yola düşməyə icazə istədi. Yola düşəndə Qılman ondan xahiş elədi ki, qayıdanda bizə dəyməmiş getməyin, bir də Novruzun xətrinə dəymə. Nə isə bunlar buradan birbaşa toy evinə gəldilər. Toy beş gün idi ki, davam eləyirdi. Aşıq Musa da öz məlahətli səsiynən camaatı heyran qoymuşdu. Bu beş gündə onun adı bütün mahala yayılmış, sorağı gedib Mələknisə xanıma çatmışdı.

İndi gəlin görək kimiydi bu Mələknisə xanım.

Mələknisə xanım bu torpağın addı-sannı, öz izzət-hörmətinən tanınmış aşıqlarından biri idi. Harada aşıq görsə, deyişib onu bağlayardı. Hər yerdə car çəkirmişdi ki, onuncu aşığı bağlayan dan sonra başını kəsdirib arasından keçəcək. Elə ki, Mələknisə xanım eşitdi təzə bir aşıq gəlib, Qaraxan mahalında toy yola salır, çox məmnun qaldı.

Tez faytonçuya əmr elədi ki, faytonu Qaraxan mahalına sürsün. Axır ki onlar gəlib toy olan məclisə yetişdilər. Mələknisə xanım gördü ki, bu bir cavan oğlandı. Amma boy-buxunundan, yerişinnən, duruşunnan elə bil Koroğlunun Xan Eyvazıdı. Bunu görəndə elə bil ürəyinə neşlər soxdular. Amma özünü toxtatdı, “Aşığı nə cürətnən bu torpaqda aşığılıq eləyirsən?” – dedi: Məgər öz canından qorxmursanmı gəlib buralara çıxıbsan? De görüm kimsən, nəçisən? Nə cürətnən mənim meydanımda at oynadırsan? Musa cavab verdi ki, Arazın o tayınnanam. Mələknisə xanım qəzəblənib dedi:

– Ya bu saat məclisdən çıxmalı, ya da mənən deyışməlisən. Əgər sən məni bağlasan, mən səninem. Yox, əgər mən səni bağlasam, onda özündən küs. Səni özümə qurban kəsib, doqquz aşığıın da alınına damğa vurub qul eliyəcəm.

Bu sözləri deyib sazı şux sinəsinin üstünə aldı. Görək Aşığı Musaya nə dedi və Aşığı Musa Mələknisə xanıma nə cavab verdi:

Mələknisə xanım:

Əcəm oğlu çatıb ömrünün sonu,
Saldın öz cismimi nara yetişdin.

Aşıq axtarırdım alam canını,
Öz əlinlə özün dara yetişdin.

Aşıq Musa:

Türk balası sənə deyim halımı,
Gəzirdim dərdimə çara, yetişdim.
Tele salıb bu diyardan yolumu,
Mələk misal bir nigara yetişdim.

Mələknisə xanım:

Doqquz aşiq saldırmışam zindana,
Gələn yoxdu, car çəkirdim hər yana.
Əcəl çəkib səni mərdi-meydana,
Qurban gəlib sən onlara yetişdin.

Aşıq Musa:

Qəlbimə toxunma yaman kövrəkdir,
Qamətin huridi, cismin mələkdi.
Qaşalrın kamandı, gözün qəşəngdi,
Camalındı mahi para yetişdim.

Mələknisə xanım:

Mələknisə xanım coşmayıb hələ,
Coşanda canına düşər vəlvələ.

Soldurram sifətin bənzəyir külə,
Vaxt tamamdı, gəlib tora yetişdin.

Aşıq Musa:

Mən musayam, isnad verim sanımı,
Qovğa salma, gəl qaraltma qanımı.
“Hə” de qurtar, qurban verim canımı,
Hamı desin düz ilqara yetişdim.

Musanın belə deməsi Mələknisə xanımın xoşuna gəlsə də, özünü o yerə qoymadı. Üz-gözünü turşudub: – Aşıq başınnan yekə qələt eləmə... Əvvəlcə bir gör başını qoruya bilirsənmi? Sonra nə qədər istəsən oxuyarsan,– dedi.

Mələknisə xanımın qəzəblənməsini, asıb-kəsməsini Musada eşidəsi halmı qalmışdı? Onun gözləri Mələknisə xanımın xətti-xalınnan, fikri ala buluddaydı. Aşığın ixtiyarı əldən verdiyini hiss eləyən Mələknisə xanım aldı görək nə dedi:

Ölümünmü yetib, aşıq,
Göz tikib hara baxırsan?
İndi alaram canını
Çəkdirrəm dara, baxırsan.

Aşıq Musa:

Qurbanınam Nisə xanım,
Qaşındı qara, baxıram.
Ala gözlər alır canım,
Qoynunda nara baxıram.

Mələknisə xanım:

Yaman çaşıbsan yolunna,
Niyə qorxmursan ölümən?
Tənab saldırram dilinnən,
Vuraram yara, baxırsan.

Aşıq Musa:

Bülbül gəzər budaq-budaq,
Gəl, sinəmə çəkmə sən dağ.
Lalə yanaq, o gül buxaq,
Bənzəyir qara, baxıram.

Elə bil bu sözlər Mələknisə xanımı dəli-divanə elədi. Hələ indiyə kimi heç kəs ona belə sözlər deməyə cürət eləməmişdi. Dedi: Yaxşı, indi gör sənin başına nə gətirərəm!

Mələknisə xanım:

Mələknisə ay aslandı,
El-obası Qaraxandı.

Ay yazıq, əslin hardandı?
Yanarsan nara baxırsan.

Aşıq Musa:

Aşıq Musayam Göyçəli,
Eşqindən olmuşam dəli.
Sənsən bəxtimin əzəli,
Yetmişəm yara baxıram.

Elə bu yerdə aşıqları çörəyə dəvət elədilər. Aşıqlar da, qonaqlar da çörək yeməkdə olsun, sizə kimdən deyim Qoçaq Qılmandan. Qılman eşitdi ki, Mələknisə xanım Qaraxan mahalında cavan bir aşıqnan deyişir. Dedi:

– Uşaqlar, ürəyimə damıb, o deyişən aşıq Musa olacaq. Qərib adamdı. Birdən Mələknisə xanım onu bağlayar, öldürtdürüb eliyər. Gedək bir tərəfdə oturaq. Qoy, heç Musa da bizi tanımasın. Əgər başına bir iş gəlsə, onda köməklik eləyərək.

Beləliknən, onlar on-on beş nəfər olardılar, gəlib toy paltarında bir tərəfdə oturdular. Amma Musanın bunlardan xəbəri olmadı. Elə ki, çörəyi yeyib qurtardılar Mələknisə xanım dedi:

– Aşığı, cavansan, qərib oğlansan. Yaxşısı budu qalx, bu camaatın içində mənnən üzr istə, mən də səni bu camaata bağışlayım. Amma səni bir də bu türk torpağında aşığı libasında görməyim.

Aşığı Musa dedi:

– Xanım, niyə qəzəblənirsən, mən buraya savaşımağa gəlməmişəm. Məni bura Allahın yazısı, qədəri gətirib. Qulaq as, nəyə gəldiyimi sənə sənə deyim:

Aşığı Musa:

Pərvanə tək düşüb eşqin oduna,

Bir şam kimi yana-yana gəlmişəm.

İzin versən, dolanaram başına,

Doğru əhdə, düz peymanə gəlmişəm.

Mələknisə xanımın ciyəri od-tutub alışdı. Dedi:

– Əy, qırışmal, Osmanlıda mənim meydanıma çıxan bir igid tapılmadı. İndi sən kimsən, haranın acı-gicisən ki, mana əhddən-peymanə danışırsan?! Sənin arzunu ürəyində, murazını gözündə qoymaq mənə borc olsun. Aldı görək Mələknisə xanım nə dedi:

Bir de usanıbsan yoxsa canından?

Bilirsənmi nə məkana gəlmişən?

Ağlı olan qorxar haqq divanından,
Ya dəlisən ya divana gəlmisən.

Aşıq Musa:

Rüstəm Zal da ötə bilməz yanımnan,
Çox igidlər gəlib keçib sanımnan.
Öldürsələr qorxum yoxdu qanımmnan,
Tər lan şikaradı, ona gəlmişəm.

Mələknisə xanım:

Çəkdi rrəm çar mıxa, çəkdi rrəm dara,
Vurdurram boynunu açıq-aşkara.
Saldır ram zindana, bağlarsan yara,
Boyadaram səni qana gəlmişəm.

Aşıq Musa:

Quraram ərəsət-mənşər divanı,
Onda tanıyarsan Aşıq Musanı.
Lap olsan da Osmanlının sultanı,
Aparmağa bir nişana gəlmişəm.

Mələknisə xanım:

Adım Mələknisə qoy deyim, tanı,
Mənəm bu torpağın ağası, xanı.

Əcəlin yetişib verərsən canı,

Nə cürətnən bu meydana gəlmisən.

Mələknisə xanım gördü ki, yox bu aşırı köklü bir qaya kimi yerinnən qopmur. Əlacı kəsilən Mələknisə xanım öz-özünə dedi: Yaxşısı budu, gəl buna bir qıfılənd de qoy aç a bilməsin. Bəlkə bunun dilini qıfılənd kəsə.

O, sazı hərləyib yenə Musanın qabağında dayandı. Dedi:

– Aşırı, sənə demədimmi qurbət eldən gəlmisən. Üzr istəməsən də, səni azad eləyirəm. Görürəm camaatın sənə yazığı gəlir. Sazını da götür, sakitcə buradan uzaqlaş.

Musa dedi:

– Xanım, əvvəla, camaata da qurban olum, sana da. Ondan keçən yerdə mən kişiyəm. Bilirsənmi, kişilər ölümə də mərdi-mərdana gedir!

Mələknisə xanım dedi:

– Aşırı, qərrib qanı tökmək istəmirdim. İndi ki, əl çəkmək istəmirsən, neyliyək, sana bir qarış torpağı birtəhər taparıq:

Ver görüm cavabım, ay əcəm oğlu,

Neçə ismə, neçə guşə bağlıdı?

Neçəsi zeynəndi neçəsi teynən
Yalqızdımı, yoxsa qoşa bağlıdı?

Aşıq Musa:

Eşit bu ərzimi ay Nisə xanım,
Mürğı-ruhum hilal qaşa bağlıdı.
İyirmi səkkiz hərif, otuz cüz aya,
Zey zəbərənən otuz beşə bağlıdı.

Mələknisə xanım:

Anla, sözlərimin var qeyri qəsdı,
Yetirmi haraya, yetirmi dəsti?
O hansı kimsədi o hansı kəsdi
Ömürrük var, bax üç peşə bağlıdı?

Aşıq Musa:

İstəyirsən deyim o min bir addan,
Dəstimdən tutanı çıxardım oddan.
Oruc tut, namaz qıl, çıxarma yaddan,
Səxarət hamsından başa bağlıdı.

Mələknisə xanım:

Mələknisə deyər şiri-nər kimi,
Xırtd et sözlərim dür-gövgər kimi.

Kim çəkib binanı, kim qoyub himi
De kimlərdi göstərişə bağlıdı?

Aşıq Musa:

Aşıq Musa eylər dilində əzbər,
Haqq evinin himin qoyub ərənlər.
Məhəmməd hümməti mənəm deyənlər
Salam dini var, həmişə bağlıdı.

Mələknisə xanım gördü haradan deyir, aşiq Musa oradan kəsir. Bir neçə cavana gizlicə işarə elədi ki, birtəhər meydanı qatıb bunu aradan çıxarın. Qoçaq Qılman dəstəsi ilə birlikdə bir tərəfdə oturmuşdu. Elə ki, mətləbdən hali oldu, tez yerindən sıçrayıb ayağa qalxdı, əlini atb qılincını yapıncısının altından çıxartdı. Yanındakı bütün yoldaşları da əllərində siyirmə qılinc camaatı dövrəyə aldı. Qoçaq Qılman sözüümüz sözdü, – dedi. Bir nəfər yerindən tərpənməsin.

Sonra o, Mələknisə xanıma üzünü çevirib dedi:

– Xanım, bir xeyli vaxtdı burdayıq. Sən zə-nən xeylağı olduğuna görə Musa səni irəli buraxıb. Sən də necə istəyirsən onnan rəftar eləyirsən. İndi bu camaatın gözünün qabağında Musa deyəcək,

sən də cavab verəcəksən. Kim kimi bağladığı onda məlum olar.

Qılman bu sözləri deyib üzünü Musaya tutdu.

– Aşiq qardaş, indi də sən de, görək nə deyirsən. Biz də görək Aşiq Musa necə deyir, Mələknisə xanım ona nə cür cavab verir:

Aşiq Musa:

Səndən xəbər alım ay, Nisə xanım,
Ərş-asiman nəyin üstə dayandı?
De harda quruldu haqqın divanı,
Məkkənin kərpici nəynən boyandı?

Allahın evinə kim getdi qabax,
Nədən qərar tapdı bu axşam, sabah.
Dünya nə dondaydı Adəmdən qabaq,
O kimdi yatmışdı birdən oyandı?

Kimi biçdi o Şahimərdana donu
Nədən başa gəldi, de görüm onu.
De görüm nə vaxtdı dünyanın sonu,
Musa deyər bu kimlərə bəyandı?

Aşığın bu bağlamasına bir kəlmə də cavab
verə bilməyən Mələknisə xanım sazı gətirib cama-

atın yanında Musanın qabağına qoydu. Aşırıq, söz demişəm, əməl də eliyirəm,— dedi. Əhd etmişdim kim məni bağlasa, mən onunam. İndi bu səadət sənə qismət oldu. İzn ver atam-anamnan halal-hümmət eləyim gəlirim.

Musa da, Qılman da bu fikirnən razılaşdılar. Onlar Mələknisə xanımnan bərabər onlara getdilər. Mələknisə xanım hal-qəziyəni ata-anasına söylədi. Onlar da hər ikisinə xeyir-dua verib yola saldılar. Musa istədi ki, elə buradan Vətənə yola düşsün. Amma Qılman buna razı olmadı. Dedi ki, öz evimdə toy eləməmiş, sizi buraxan deyiləm. Onlar çar-naçar razılaşıb Qılmangilə getdilər. Qılman toy tədarükündə olsun, görək Musa nə elədi. Musanın balabançısı Novruz öydən ötrü yaman darıxmışdı. Xeyli müddət qürbətdə qalması Novruzu lap dəli eləmişdi. Elə durub-oturub Göyçə deyirdi. İşin belə qurtarması, Musanın Vətənə yola düşmək istəməsi Novruzu sevinirdi. Musa görəndə ki, Qılman onları hələ buraxmaq fikrində deyil. Novruza dedi:

– Gəl, sən qabaxnan get, ata-anama əhvalatı xəbər ver, qoy toya tədarük görsünnər. Biz də Allah qoysa bir həftəyə orada olacaq.

Novruz can-başnan buna razı oldu. Novruzu Vətənə yola salan Musanın ürəyi cuşa gəldi, aldı görək öz balabançısına nə dedi:

Dərd tüğyan eləyib çəkə bilmirəm,
Dolanır zamana çaş, balabançı.
Bir tər lan ovunnan keçə bilmirəm,
Töksə də gözümdən yaş, balabançı.

Gözünü yollardan üzə bilmirsən,
Yad eldə, qürbətdə gəzə bilmirsən.
Göyçə həsrətinə dözə bilmirsən.
Mən olmuşam bağır daş, balabançı.

Musa yanır bir dildarın ucundan,
Canlar alan işvəkarın ucundan,
Eldən ayrı düşdüm yarın ucundan
Sən bizim ellərə qac, balabançı!

Novruz halal-hümmət eləyib yola rəvan oldu. Qılman öz öyündə Musaynan Mələknisə xanımına yaxşı bir toy eləyib bir neçə gün qonaq saxlayannan sonra onları təm-taraxnan yola saldı.

İndi görək Novruz neylədi? Onu Göyçəyə yola salanda Qılman balabançıya gözəl bir madyan

bağışladı. Novruz atı minib gecəni gündüzə qatıb Göyçəyə tərəf yola başladı. Axır ki, gəlib Vətənə yetişdi. Musanın ata-anası Novruzun tək gəldiyini görüb çox təşvişə düşdü. Onların dözmədiyini görəndən Novruz güc-bəla, and-aman inandırdı ki, Musa bir neçə günə Vətənə qayıdacaq. O, başlarına gələnləri yerli-yataqlı Səfər kişiyyə danışdı. Sonra Musanın ismarıcını da onlara çatdırdı ki, toy üçün tədarük görsünlər. Onu da deyək ki, Musa Novruznan atasına xeyli pul göndərmişdi. Novruz bu pulları da Səfər kişiyyə verdi. Novruzun gətirdiyi xəbərdən Səfər kişi çox sevindi, toy üçün tədarük görməyə başladı. Onlar tədarük görməkdə olsunlar, eşidin Musadan. Musaynan Qılman razılaşıb qoyduqları vaxt tamam oldu. Qılman onları yola saldı. O, Mələknisə xanıma da gözəl bir at bağışladı.

Musaynan Mələknisə xanım bir müddət yol gəlib Qılmanın nişan verdiyi yerə çatdılar. Bunlar buradan arazi o üzə keçməliydilər. Musa istədi ki, çayı əvvəlcə özü keçsin. Keçmək mümkün olsa qayıdıb Nisə xanımı da keçirsin. Onu da sizə deyim ki, həmin vaxt yazın oğlan çağıydı. Hava tez-tez qaralırdı, göydə ildırım çaxırdı. Hiss olunurdu ki,

yuxarı tərəflərə möhkəm leysan yağır. Buna görə də çalışırdılar ki, yağış yağmamış Arazı keçib özlərini bir şennyə çatdırsınlar. Musa atı suya salıb asta-asta irəliləyirdi. Nisə xanım da onun yolunu gözləyirdi. Birdən baxıb gördü ki, Arazın şırıltısı çoxaldı. Su özüynən kol-kos, köklü ağaclar gətirirdi. Çayın belə daşdığını görən Nisə xanım Musaya çatmaq üçün atı suya verdi. Bir qədər getməmiş sel güclənib Nisə xanımı atınan birlikdə apardı. Musanın bunnan heç xəbəri də olmadı. Çayı ö üzə keçib geri dönəndə gördü ki, o tayda nə Mələknisə xanım var, nə də at. Baxdı çay daşib dünyanı başına götürüb. Araz elə bil qan-qan deyir. Mələknisə xanımı sel apardığını yəqin eliyən Musa elə oradaca özünən getdi. O, bir müddət beləcə hüşunu itirmiş vəziyyətdə qaldı. Özünə gələnnən sonra bir müddət Araz aşağı gəzməyə başladı. On beş ağaşdıq yol gəldi. Necə oldusa gözü çaydan bir az aralı ata sataşdı. Bu Mələknisə xanımın atıydı. Elə bil Musanın başına bir qazan qaynar su tökdülər. Üzünü çaya tutub aldı görək nə dedi:

Əsib, coşub nə dönmüsən ümməna!

Axma Araz, axma, yarım aparma!

Döndərmə qəlbimi, döndərmə qana
Əldən alıb ixtiyarım aparma!
Axma Araz, axma, yarım aparma!

Qoy sənə çor dəysin, ay qara köhlən,
Üfürüb şamımı söndürmüşən sən.
Ağlamazmı məni bu gündə görən,
Əldən alıb qeyrət-arım aparma!
Axma Araz, axma, yarım aparma!

Mən necə qarğayım qalasan viran,
İtirmişəm yarı, tapmıram, dayan.
Mənim əllərimi qoynumda qoyan,
Əldən alıb ixtiyarım aparma!
Axma Araz, axma, yarım aparma!

Tellərində şana, əllərdə həna,
Toyumu yas edib döndərmə qana.
And verirəm ərşə, gürşə, asmana
Əldən alıb şux nigarım aparma!
Axma Araz, axma, yarım aparma!

Qoyma qala Aşiq Musa darda hey
İşi tənəzzüldə ahu-zarda hey.

Hanı canan, de can verdi harda, hey
Yoxdu qeyri vəfadarım, aparma!
Axma araz, axma, yarım aparma!

Araz boyunca Musa Nisə xanımı gözdəməkdə olsun, eşidin Səfər kişidən. Toy üçün hər şey hazırlandı. Ağkilsə kəndində Musanı istəyən qocacavan hamı gözünü yola tikmişdi. Bu münvalnan 15-20 gün keçdi, amma Musagil gəlib çıxmadı. Hərə bir yerə yozurdu. Biri deyirdi qıza görə öldürüldülər, biri deyirdi pulu çox olub, ona görə öldürüblər. Kimi də deyirdi ki, Qılman quldurun biridi, yəqin o öldürüb. Səfər kişi də yuxusunda görmüşdü ki, Musa bir qan gölünə düşüb üzür, amma çıxıb bilmir. Sübh tezdən yenə Novruzunu çağırırdı görək Musanın gəlmədiyini ondan necə xəbər aldı:

A Novruz, deyirdin oğlun gələcək,
Ay həzarat, necə deyim gəlmədi.
Qohumsuz, qardaşsız qürbət eldədi,
Kimim kimsəm, əmim, dayım gəlmədi.

Böyütmüşəm nə zillətnən, zulumnan,
Bəylər, xanlar gön çıxardıb belimnən.

Gecə gördüm Araz aldı əlimnən,
Bir fərzəndim, şirin payım gəlmədi.

Vaxt ötdü, Musa yenə gəlib çıxmadı. Səfər kişinin ahu-zarı dağları-daşları göyüm-göyüm göynədirdi. Toy paltarları geyib bəzənmiş oğlannar, qızdar, gəlinlər libaslarını soyundurdular. Qara geyib yas saxlamağa başladılar.

Bunlar gözləməkdə olsunlar, eşidin Musadan. Musa Araz aşağı gəzdiyi vaxt Mələknisə xanımın atını otlayan görmüşdü. İndi öz atı ilə həmin atı da gəzdirirdi. O, dan ağarannan ulduzlar doğana qədər Araz boyunca Mələknisə xanımı gəzirdi. Yenə bir axşam Musa Mələknisə xanımı gəzəndə bir çobana rast gəldi. Çoban gördü kü qoltuğunda saz gəzdirməyinnən, oturub-duruşunnan aşığa oxşayır. Amma üzünnən-gözünnən, üst-başınnan bir zəlillik yağır. Dərddi adama oşayır. Dedi:

– Qardaş, aşığa oxşuyursan, amma bir az bu görün-görkəmin adamı çaş-baş salır. Gərək aşığın kefi kök, damağı çağ olsun. Amma sən çox fikirli görünürsən.

Aşiq istədi ki, çobandan aralanıb getsin, ancaq çoban əl çəkmədi, yalvarıb-yaxardı onun dər-dini bilmək istədi.

Aşiq Musa nələc qalıb öz dər-dini çobana danışmağa məcbur oldu:

Başına döndüyüm ,ay çoban qardaş,
Yaman bəd yazılıb bu yazım mənim.
Çöldə ahulara olmuşam yoldaş,
İtibdi əlimnən şahbazım mənim.

Üzülüb qatardan qalmışam dala,
Gecə ah çəkirəm, gündüzlər nala.
Sidq ilə sığınmam Misgin Abdala,
Qəbul olsun nəzir-niyazım mənim.

Bax Musanın fəryadına, ahına,
Gör nələr yazılıb kəm talahına.
Üz tutub yalvarram xublar şahına,
Qoymasın gözümdə murazım mənim.

Musanın dər-dinnən halı olan çoban ona çox yazığı gəldi. Nə qədər elədisə, çoban onu qoymadı getməyə. Dedi:

– Daha gecdi, gecə düşür, bu gecə mənim yanımda qal. Sabah gedərsən. Xülasə, Musa o gecə də çobanın yanında qaldı. Amma nə çörək yedi, nə də su içdi. Səhər açılan kimi çobannan xudahafizləşib yoluna davam elədi. Musa and içmişdi ki, Nisə xanımın meyitini tapmasam, mən də özümü atacam Araza. Bu fikirnən dolanan Musa dincəlmək üçün bir qıraqda oturub Araza baxırdı. Bir də gördü durna səsi gəlir. Başını qaldıranda gördü ki, durnalar Göyçə tərəfə uçurlar. Elə bil Musanın dərdi təzələndi, ürəyi qövr elədi. O, üzünü durnalara tutub görək nə dedi:

Durnam, gedər olsan Göyçəyə sarı,
Dərdimi sən bizim ellərə danış.
Sel alıb əlimdən apardı yarı,
Sərgəndər düşmüşəm çöllərə, danış.

Gəlibdi başıma bir görün nələr,
Hicranın oxları qəlbini dələr.
Atamı, anamı görsəniz əgər,
Daha göz tikməsin yollara, danış.

Bəli durnalar gözdən itdikdən sonra Aşıq Musa yoluna davam elədi. Bir neçə gün də dəli-di-

vanə kimi gəzib dolandı. Artıq cana doymuşdu, əlini hər şeydən üzmüşdü. Öz-özünə deyirdi ki, əgər bu gün də tapa bilməsəm özümü həlak eləyəcəm. Fikirli-fikirli yenə Araz aşığı getməyə başladı. Dərd-qəmnən, acından-suzundan taqətdən düşmüş üzü üstə yıxıldı. Bir qədərdən sonra yuxuda gördü kü, Mələknisə gəlib onu oyadır. Sevincək sıçrayıb yerindən durdu. Baxıb gördü ki, Nisə xanım nə gəzir, bura kimsəsiz bir yerdi. O, yenə çay aşığı getməyə başladı. Bir xeyli yol gedəndən sonra baxıb gördü ki, bir qədər aralı Arazın qırağında saysız-hesabsız camaat yığılıb. Bunu görəndə Musanın ürəyi kövrəldi. O, üzünü camaata sarı tutub öz dərdi-dilini onlara belə bəyan elədi:

Qərq olubdu canan qanlı dəryaya,
Leysan yağdı, sel yarımı apardı.
Çatan yoxdu nə imdad, fəryada,
Haray oba, el yarımı apardı.
Araz daşdı, sel yarımı apardı.

Gör nə günə qoydu yazıq Musanı,
Üzülüb cəsədi, qalmayıb canı.

Gedibdi əlimnən qızların xanı,
Araz daşdı, sel yarımı apardı.

Musa bu sözləri deyib taqətsiz halda yerə yıxıldı.

İndi görək Mələknisə xanımın başına nə gəldi. Elə ki, sel Mələknisə xanımı apardı o gördü kü, sel özünən kol-kos, köklü ağaclar gətirir. Qollubudaqlı bir ağac ona yaxınlaşanda tez əlini atıb ağacın iri bir budağından yapışdı. Sel onnarı gah o tərəfə, gah da bu tərəfə çırpırdı. Amma qız ağacdən bərk yapışmışdı. Mələknisə xanım ağacdən möhkəm yapışib axmağa başladı. Axır ki, sıx bir meşəlikdə həmin bu ağac ilişib qaldı. Mələknisə xanım da ağacın üstündəydi. O, tam taqətdən düşmüşdü. Gah huşunu itirir, gah da özünə gəlirdi. Bir səhər gün hər tərəfə yayılmışdı. Mələknisə xanım o tərəf, bu tərəfə baxırdı ki, bəlkə bir adam görəm, gələ mənə kömək eləyə. Baxıb gördü ki, bir qarı çayın o tərəfində dərman otu yığır. Nisə xanım qışqırdı ki, amanın bir günüdür, qarı nənə, mana kömək elə. Qarı onu görmürdü. Odu ki, bu səsin cin səsi olduğunu güman eləyib qaçamağa başda-

dı. Bunu görən Mələknisə xanım ağacın üstündə
görək qarıya nə deyir:

Şanı-şöhrətinə qurban olduğum,
Bax ah-naləmə, fəryada yetiş.
Qolsuz qeyrətinə qurban olduğum
Cənabı Zeynabı sal yada, yetiş...

...Mələknisə olsun sənə sadağa,
Göy atı, göy donu qoyma uzağa.
Nuhun gəmisini qaldıran dağa,
Yunusu qoymayan dəryada yetiş.

Mələknisə xanım bu sözləri deyəndə qarı inan-
dı ki, bu adamdı. Amma nə qədər özünə ürək-dirək
verdisə, səs gələn tərəfə gələməyə cürəti çatmadı.
Yenə buradan uzaqlaşmağa başladı. Bunu görən
Mələknisə xanım indi alır görək qarını necə çağırır:

Aman nənə əlin yetir əlimə,
Görürsənmi, mən ümmana axıram.
Çarxı-fələk məni saldı zülümə,
Heç bilmirəm hansı yana axıram?

Quşlar yata bilmir ahu-zarımdan,
Yarı mənnən etdi, məni yarımnan.

Can çıxır cəsəddən, ixtiyarımnan,
Mən qovrulub yana-yana axıram.

Kim axtarar Mələknisəni hanı?
Kəsilib hər yandan əlac-gümanı.
İtirdim, tapmıram Aşıq Musanı,
Yetişibdi ömrüm sona, axıram.

Nisə xanım bunu deyib yenə də huşsuz halda ağacın üstünə yıxıldı. O yıxılmaqda olsun, eşidin qarıdan. Qarı özünü kəndə gətirib elə bir haray saldı ki, hamı onun başına toplandı. Qarı yaman qorxmuşdu. Neçə il idi ki, buralardan dərman otu çiçəyi yığırdı. Amma belə şeyə rast gəlməmişdi. O, gah cin deyirdi, gah şeytan deyirdi, gah da insanıydı, – deyirdi. Axırda camaat qarıyı qabaqlarına salıb bu sıx meşəliyə, səs gələn tərəfə gəldilər. Bir neçə adam yuxarı çıxıb baxdı ki, görün bu nə səsidir? Gördülər çayın üstündə böyük bir ağac var. Ağac da bir sıxlıqda ilişib qalıb. Onun da üstündə bir qadın xaylağı görünür. Adam göndərdilər kənddən kəndir gətirdilər. Bir sözlə, ağaşnan birlikdə Nisə xanımı çəkib qırağa çıxartdılar. Kimi

dedi, bu gün ölüb, kimi dedi çoxdan ölüb, kimi də dedi bir saatdı ölüb. Nə isə hərə bir söz deyirdi.

Bir müddətdən sonra Aşiq Musa ayılıb yenə camaatı orada gördü. O da durub birtəhər bunların yanına gəldi. Soruşdu ki, bu zənən ölüb. Onu çıxarıb aparırıq dəfn eləməyə. Musa elə bil səksənən kimi oldu. O irəli yeriyib gördü bu zənən xaylağı onun axtardığı Mələknisə xanımdı. Bir qarı da Mələknisə xanımın ağzına güzgü tutur. O deyir:

– Ay camaat, məni qınamayın, vallah bunun nəfəsi var. Deyəsən hələ ölməyib.

Bütün bu hadisənin şahidi olan Aşiq Musa özünü Mələknisə xanıma yetirib sazı döşünə basdı, görək nə dedi:

Zalım fələk yenə girdi qəsdimə,
Ağrın alım, Nisə xanım, oyansan.
Alışırım, baxan yoxdu tüstümə,
Qürbət eldə çıxdı canım, oyansan.

Yazığam sındırma, qırma qəlbimi,
Dolandım çölləri bir cünun kimi,
Sənsiz başa vurmam nakam ömrümü,
Şirin dilli, xoş zəbanım oyansan.

Salmısan Musanı fikrə xəyala
Bükülüb qaməti əyilib dala.
Həsərtdi əqrəbam, göz dikib yola,
Sana qurban din-imanım,oyansan.

Aşiq Musa gördü Mələknisə xanım oyanmaq bilmir. Elə bil kökündən üzülmüş bahar bənövşəsi kimi asta-asta solur. Göz qapaqları örtülmüş, rəngi sapsarı saralmışdı. Camaat da onun oyanmasına inanmırdı. Hamı peşman-peşman ona baxır, köks ötürür, ah çəkirdi. Musanın ürəyi bu ağrıya, sitəmə dözmədi. Köksündən dağları-daşları lərzəyə gətirən bir fəryad qopdu:

Döndü nobaharım oldu zimistan,
Yağdı dağ başına qar oyanmadı.
Yıxdı könlüm evin eylədi viran,
Tər lan bəxtim oldu sar, oyanmadı.

Qurban desən yazıq Musa qurbandı,
Firqətdən cəsədim alışdı, yandı.
Gözdərim verərəm, desən dərmandı,
Qoydu sinəm üstə nar oyanmadı.

Doğrudan da, elə bil Mələknisə xanım bir il bundan qabaq ölmüşdü. Bu zaman Nərgiz adlı bir

gəlin əlində güzgü Mələknisə xanıma yaxınlaşdı. Bu da bayaqkı qarı kimi güzgüyü onun ağzına tutdu. Bir qədərdən sonra dedi ki, camaat, bu qız ölmüyüb. Nəfəsi asta-asta gəlib gedir. Sonra Nərgiz ayağa qalxıb Musaya təsəlli verdi:

– Aşıq qardaş, qorxma, bu qürbət eldə sənə kömək eliyərəm. Bu saat nə qədər təbib, loğman varsa, hamısını yığıb sənin sevgilini qurtaracam.

Nərgiz xanım ata suvar olub üz qoydu kəndə tərəf.

Bir neçə saatdan sonra bir də gördülər ki, Nərgiz xanım başında bir neçə atdı özünü yetirdi.

Bəli, mənim əzizlərim, Nərgiz xanımın gətirdiyi təbib-loğmanlar başladılar Mələknisə xanıma ayılmaq üçün çalışmağa. Bir xeyli əlləşənnən sonra təbib Vəfadar cibindən bir dərman çıxardıb Nisə xanımın burnuna tutdu. Nisə xanım gözlərini açdı. Mələknisə xanıma oyanmış görən Musanın ürəyi qubar elədi. O, üzünü Nisə xanıma tutub görək nə dedi:

Şükür olsun cəlalına,
Ay hazarat, yarı gördüm.
Baxmaram dünya malına,
Küllü aləm, varı gördüm.

Gəldi təbib, gəldi loğman,
Nazdı yara o verdi can.
Yazıq Musa sizə qurban,
Təbib Vəfadarı gördüm.

Bəli, mənim əzizlərim, təbib, loğman, davadərman öz işini gördü. Mələknisə ayılannan sonra Nərgiz onları öz evinə gətirdi. Onlar bir neçə gün burada qaldılar. Vəziyyətləri yaxşılaşandan sonra halal-hümmət eləyib Göyçəyə yola düşdülər. Gecəli-gündüzlü at sürüb axır ki, Göyçə mahalına yetişdilər. İlin yaz fəslidi. Allah-tala dünyanın bütün gözəlliklərini Göyçə mahalına bəxş eləmişdi.

Bəli, mənim əzizlərim Aşıq Musaynan Mələknisə xanım bir müddət yol gəlib Çamırlı kəndinə çatdılar. Gördülər ki, bir neçə adam söhbət eliyir. Musa üzünü onlardan birinə tutub dedi:

– Qardaş axşam düşür, bizi burada qonaq eləyən olarmı? Bir cavan oğlan irəli durub, – aşıq mənim qonağımsınız, – dedi. Onlar birlikdə həmin oğlangilə gəldilər. Oğlan dedi ki, mənim adım Məhərrəmdi. Aşıq Musa da özünü oğlana isnad verdi. Bir az söhbətdən sonra oğlan soruşdu:

– Aşıq Musa, haradan gəlib haraya gedirsiniz?

Musa başına gələn bütün əhvalatı Məhərrəmə danəşdi. Musa Məhərrəmə onu da dedi ki, atamgilə xəbər göndərdiyim otuz doqquz gündü. Musa dedi ki, gecəni burada yatıb xoruz banında yola düşməliyik. Səhər tezdən Musagil yola düşəndə Məhərrəm də onnara qoşuldu. Onnar Basarkeçəri keçəndə Məhərrəm dedi:

– Aşıq Musa, siz bir qədər yavaş gəlin, mən qabaqda gedib onnarı muşduluqluyum.

Məhərrəm yola düşəmkdə olsun, eşidin Ağkilsədə Səfər kişidən. Səfər kişi Novruzun xəbərinnən sonra toy üçün hər tədarük görmüşdü. İndi sabah o toy üçün aldığı malı, qoyunu qırxı tamam olan Musaya ehsan verəsiydi.

Səhər tezdən Səfər kişi qalxıb qapıdakı duz daşının üstündə oturub dərin fikrə getmişdi. Birdən gördü ki, cavan bir oğlan qonşudan onnarın evini soruşur. Həmin adam da ona isnad verir ki, odu orda oturan Səfər kişidi. Amma Səfər kişinin halı özündə deyildi. Məhərrəm gördü ki, yox, kişinin əhvalı çox pərişandı. O, Aşıq Musanın sazını da özünən götürmüşdü. Həmin sazı köynəkdən çıxarıb zilini zil, bəmini bəm elədi görək öz

məqsədini dərdli ataya necə nağıl elədi. Biz deyək,
siz də qulaq asın.

Aldı Məhərrəm:

Səfər əmi, qəm görünür üzündə,
Qonağın könlünü al səhər-səhər.
Hicran kədəri var görrəm üzündə,
Gözün niyə çəkir yol, səhər-səhər.

Səfər kişi dedi:

– Qonaq, mənim nə günümə saz çalıb oxu-
yursan? Mənim halıma dağlar-daşlar qan ağlayır,
başsağlığı verir. Mən Musa kimi oğul itirmişəm.
Bunnan sonra bu dünyada mənim üzüm bir də
gülməyəcək. İndi dərdimi sana sazla deyim, sən də
gör nələr çəkirsən:

Aldı Səfər:

Qurban olum, qonaq, dərdi dilimi,
Niyə eyləyirsən bol səhər-səhər.
Dindirmə yazıqdı, sınıq qəlbimi,
Ələnər gözünnən sel səhər-səhər.

Məhərrəm:

Söyləsən dərdini bölərəm yarı,
Solğun sifətində iz salıb sarı.

Qəlbində kiminsə var intizarı,
Danma sirrini məndən gəl səhər-səhər.

Səfər:

Oğlu itən ata gözlər yolları,
Ələmi, dərddəri bölünməz yarı.
Qəlbimdə Musanın var intizarı,
Görünməz gözümə yol səhər-səhər.

Məhərrəm:

Gedib gəlməyibdi nə vaxtdan bəri,
Bəlkə də orada alıb bir pəri.
Qorxma Məhərrəmdən al şad xəbəri,
Əlini kisənə sal səhər-səhər.

Bir anlığa elə bil Səfər kişi huşunu itirdi. O,
tez özünü bir toxdadıb Məhərrəmə belə cavab verdi:

Aldı Səfər:

Özüm dərdədi Səfər, pərişan halım,
Huş çıxıb başımnan, çaşıb kamalım.
Peşkaşdı nə varsa cahı cəlalım,
Sənin olsun dövlət, mal səhər-səhər.

Sözünü qurtaran kimi Səfər kişi huşunu itirib
yerə yıxıldı. Bu zaman Səfərin qardaşı Cəfər bir

neçə adamnan Musanın qırxına gəlirdi. Səfəri belə görəndə qışqırdı ki, bu namərd oğlu, namərddi tutun.

Məhərrəm gördü yox, bunnan bərk şübhələnillər. O xoş xəbəri onnara görə necə çatdırdı, biz də nə eşitdik:

Aldı Məhərrəm:

Xəbər verin Ağkilsəyə,
Elə bir şad xəbər gəlir.
Siyah geyib qızdar niyə?
Cəfər, vallah Musa gəlir.

...Adım Məhərrəmdi, bəli,
Çamırlıdanam – Göyçəli.
Yanında bir türk gözəli
Cəfər, vallah Musa gəlir.

Bunnan sonra el-oba Musagilin qabağına çıxıb onnarı böyük təmtəraqnan öyə gətirdi. Cəfər kişi Musanı dannadı ki, ay oğul, adam da belə iş görərmi?

Musa bildi ki, heç kimin onun başına gələn müsibətdən xəbəri yoxdu. Odur ki, sazı götürüb görək öz başına gələnləri onlara necə çatdırdı:

Aldı Musa:

Canım əmi, gözüüm əmi,
İş əyildi belə düşdü.
Yoxdu qeyri sözüm, əmi
Sonam göldən gölə düşdü.

...Denən Musa söylə nağlın,
Danışsam kəsərmi ağlın?
Şükür elə gəlnin, oğlun,
Sağ-salamat ələ düşdü.

Bəli, mənim əzizlərim, Musa başına gələn bütün əhvalatları onlara söylədi. Qurbannar yan-yanaya düzüldü. Yeddi gün yeddi gecə toy vurdurub murada çatdılar. Sizi də mətləb, murada yetəsiniz. Bu toy gecəsinin sonuncu günü aşiq telli sazı sinəsinə basıb götürdü görək nə dedi:

Ey cavan, təzə cavan,
Getmə, dayan, bir bəri dön.
Ayna qabaq, a gül yanaq,
Qönçə daha bir bəri dön.
Ləl dodaq, büllər buxaq,
Dərdə dərman bir bəri dön.
İnsafı yox, kirpiyi ox,

Qaşdar kaman bir bəri dön.
Nazik bədən, süzüb gedən
Sərvi-rəvan bir bəri dön.

Ey möhtərəm, götür qələm,
Sübhədək yaz, ağrın alım.
Fəhm elə sən, rəhm eləsən,
Az elə naz, ağrın alım.
Öz işini özün düşün.
Belə olmaz, ağrın alım.
Ey şux məmə, baxma mənə,
Can dayanmaz, ağrın alım.
Xalı qoşa, qıl tamaşa,
Çıxdı bu can, bir bəri dön.

Qoyma sənin gül bədənin,
Heyf düşə mar əlinə
Ey təzə gül, insaf deyil,
Vermə gülü xar əlinə.
Əgər düşsə sınar şüşə,
Cismi girifdar əlinə.
Gəz cahanı, seç insanı,
Ver əlini yar əlinə.

Eşit sözü, budu düzü
Mətləbi qan, bir bəri dön.

Könlüm dönmür, eşqim sönmür,
Xan ciyərim etmə kabab.
Əgər yazam nəzm-nizam,
Dərdim olar bir min kitab.
Həddən aşar, əqil çaşar,
Saylarına çatmaz hesab.
Eylə mürvət, qıl bir ülfət,
Firqətinə yoxdumu tab.
Ey əhli-dil, dərdimi bil,
Halıma yan, bir bəri dön.

Teldə şanı, xoş nişanı,
Zülfünü əfşan eləmə.
Boyu mina, girib dona,
Dünyanı viran eləmə.
Sən ey gözəl,yola düzəl,
Nahaq yerə qan eləmə.
Aşığı an, olsun qurban
Qəlbini giryan eləmə.
Gözün süzən, canım üzən,
Öldüm aman, bir bəri dön.

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

Aşıq Musa (*İslam Ələsgər*) 3

QOŞMALAR

Dilim.....	14
Göyçənin.....	16
Gülə-gülə	17
Yatmışdım, guşuma gəldi bir səda	18
Köynəkcək.....	21
Ola	22
Varmı	23
Dəli könül, səndə nələr dolanır.....	24
Güllər.....	25
Düşdük.....	26
Dağıstanda	27
Balabançı	28
Var	29
Mənə, Dilbər.....	30
Eyləyir	31
İndi.....	32
İndi.....	33
Siz indi.....	34
Gələydi	35
Mən.....	37

Məndən	38
Olmaz	39
Tərən	40
Ovçu	41
Dağlar	42
Dağlar	43
Getdi	44
Gəldimi	45
Görüşməyə.....	46
Sənsən.....	47
O görükən dağlar sizin dağlardı	48
Sinəsin	49
Sultan.....	50

TƏCNİSLƏR

De bir üz, bir üz	51
Sin ayə bir-bir	52
Ay üzə-üzə.....	53
Birisin	54

DİVANİLƏR

Mərd	55
Yüküm	57
Yüküm	59
Qalmadı	61
Əlif.....	63

MÜXƏMMƏSLƏR

Maral.....	65
Gilas.....	68
Pəri.....	70
Samavar	72

GƏRAYLILAR

Nə günahı telli sazın	75
Gəzdirir.....	77
Kəklik	78
Gözlər	79
Bir gün	80
Oldu	81
Sultanım.....	82
Mən gedirəm, halallaşaq.....	83

DEYİŞMƏ

Aşıq Musa və Əli.....	84
-----------------------	----

DASTAN

Aşıq Musa ilə Mələknisə xanım dastanı..	87
---	----

Kitabın içindəkilər.....	127
---------------------------------	------------

Aşıq Musa. Əsərləri.
Bakı, “Elm və təhsil”, 2013.

İyğðèééàð äèðâêòîðó:
Nadir Məmmədli

Êñîîfðâðäə jûäü:
Ülviyyə Əliyeva

Korrektor:
Vüsal Abiyev

Êñîîfðâð òððòèá÷èñè âə
òâõîèèè ðâääèèððó:
Ramin Abdullayev

Êàçüç ôîðîàðòü: 60/84 1/32
İəðáəə êàçüçü: 11
Həñîè: 148 ñəù.
Òèðàæü: 300

Êèòáá Àçððáàjñáí İÀÀ Ôîèèèîð Èíðèèòòóóíóí
Êñîîfðâð İððèççèíäə jûäüèüø, “Elm və təhsil” İİ-äy
îðñàð fñóéó èèə ÷áí îèóíóðäð.65